

RI DANIEL

Keb' oxib' tzij puwi' ri uwuj ri Dani'el

Ri Dani'el man jun k'o q'axal utzij ri Dyos taj. We wuj ri' xtz'ib'ax pa ri taq Junab'b 167-164 aretaq chi' kb'antaj ri k'ax chkech ri e'ajjudio rumal ri Antioko Epifaneo. Rumal k'u wa' weri', kariqitaj pa ri uwuj ri Daniel jujun taq tzij che kch'aw puwi' ri K'astajib'al: «Ek'i ri' chkixo'l ri jachintaq ewarinaq chi pa ri rulew ri tinimit, kk'astaj na kiwach ri',nik'aj kek'astaj ri' chrech ri junalik k'aslemal, nik'aj chik chrech ri k'ixb'al, chrech ri junalik k'ax (12,2)». Xoquje' kuya'o kilik2 Mac 7,9. Pa ri Antiguo Testamento man k'o ta chi jun tzij puwi' ri k'astajib'al, xuwi ri kariqtajik pa ri uwuj ri Daniel y pa ri 2 Makab'eo.

Ri uwuj ri Dani'el xtz'ib'ax pa oxib' ch'awib'al: Pa Hebreo; pa Arameo e pa Griego. Ri ch'awib'al Griego kariqitaj pa nik'aj taq b'ix (3,24-90 griego)e pa nik'aj taq tzijob'elil chik che k'ate xtz'ib'axik arech kak'utik ri retamb'al ri Dani'el (kapitulos 13-14). K'o ri ch'awib'al Arameo pa 2,4-3,23; 3,24-7,28. K'o ri Hebreo pa kapitulos 1 e kapitulo 8-12.

Ri wuj kuk'utu che ri Daniel naj k'o wi chrech ri Jerusalem, jel'a k'o pa ri Babilonia ruk' ri Nab'ukodonosor rajawinel ri Babilonia. Ri taq richik' ri Daniel (kapitulos 7-12) kuk'utu ri ucholaj ri k'aslemal chuwachulew kuk' ri nimalaj taq ajawinelab' e ri jetaq ch'o'j kab'antajik chi k'ate' kopan pa ri k'ax kub'an ri Antioko Epifaneo. Ri wuj are kraj kuya' ri eye'b'al chkech ri e'ajjudi'o. Kuya ub'ixik ri ukamikal ri Antioko Epifaneo. Ri wuj kuk'utu ri k'astajib'al kech ri ekaminaqib' e ri upetik ri Rajawib'al ri Uk'ojol ri Achi: ¹³Ri in tajin kinwil na pa jetaq wichik' chaq'ab': K'atek'uri', xpe uloq pa taq ri sutz' chikaj, jun che jacha uk'ojol achi. Xpe uloq, kusuk' ub'i ruk' ri Nim Winaq chik e xk'am ub'i chuwach ri are'. ¹⁴Chrech ri are' xya' ri nimalaj tinimit, xya' uq'ij e xya rajawib'al e konojel ri jetaq tinimit, ri jetaq amaq', konojel ri jetaq ch'ab'al xkipatanij ri are'. Chi pa junalik ri nimalaj utinimitche man k'o ta jumul kok'owike man k'o ta jumul kchupuwach ri rajawib'al" (7,13-14).

Ri anjel Gab'ri'el k'o uchak pa 8,16 e 9,21 (Chiwila' Lc 1,26). Dn 9,27: "K'atek'uri', jun xmano kub'an na ri' jun utzalaj chapb'alq'ab' kuk' ek'i taq winaq; e pa unik'ajal ri xmano kub'an ri' arech man k'o ta chi ri tab'al toq'ob' e ri jetaq sipanik e puwi' ri uxik' ri Nim Rachocri Dyos k'o ri itzel rech ri itzel e chi k'ate' na pa ri q'ij che tz'ib'atalik kqaj ri uk'isik tzij puwi' ri jun winaq ajb'anal k'ax" e 12,11: "Qas pa ri q'ij ub'ik aretaq chi' kchup uwach ri junalik tab'al toq'ob' e aretaq chi' kch'ikitajik ri itzel rech ri k'ax: oxq'o jumuch' lajuj (1.290) q'ij.", kk'ut rib' pa Mc 13,14; Mt 24,15.

Pa Dn 12,1: "Pa we taq q'ij ri' kwa'lij na uloq ri' ri Migue'l, ri jun winaq Nim Ub'antajik, che tak'alchkiwach ri eralk'uwa'l ri atinimit. Pa taq we q'ij ri' kk'o'ji' nimalaj k'ax ri' che man k'o tajumul ub'anom uloq jeri' jacha weri' xas aretaq chi' maja' ek'o chi we jetaq amaq' ri'. Pa wetaq q'ij ri', ri e'awinaq kuya ri' ke'animajik: konojel ri jachintaq etz'ib'atalik pa ri Wuj.", weri' kb'ixik pa ri Mc 13,19 e Mt 24,21. Xoquje' chiwial' Dn 7,22 e 1 Co 6,2.

RI DANIEL

Ri alab'om e'ajheb're'o,

xe'opan chuwach ri Nab'ukodonosor

¹Pa ri urox junab' chik che rech ri Yoyakim, rajawinel ri Juda, ri Nab'ukodonosor, rajawinel ri B'ab'iloni'a, xpetik chrij ri Jerusalem e xok chila'. ²Ri Ajawaxel xujach pa ri uq'ab' ri Yoyakim, rajawinel ri Juda e xoquje' nik'aj ri jastaq rech ri Nim Rachoch ri Dyos. Ri are' xuk'am ub'ik weri' pa ri tinimit Sine'ar e xukoj ri jastaq pa ri kiq'inomal ri jetaq udyos.

³Ri ajawinel kub'ij chrech ri Aspenas, kinimal ri e'umencho'r taq achijab', arech kuk'am chkixo'l ri e'uwinag ri Isra'el ⁴ejujun taq alab'om che erija'lil ri ajawinel on che nim kib'antajik ri erachalaxik; rajawaxik che ri e'are' man k'o ta mat utz chkech, ri e'are' je'lik kek'ayik, k'o kino'jb'al, k'o keta'mb'al pa ri nim taq no'jb'al e säk'aj che ri chomab'al, e'utz arech kekanaj kuk' ri winaq che e'upataninel ri ajawinel; Aspenas kuk'ut na ri' chkech ri kitz'ib'anik e ri kich'ab'al ri e'ajkalde'a. ⁵Ri ajawinel kuya' chkech ronojel q'ij jun ch'aqap wa che kutij ri are' e ri amaja' che kuqumuj cho ri umexa. Ri e'are' etijoxelab' ri' pa oxib' junab'; k'atek'ut, aretaq chi' kok'ow weri' ri e'are' kekanaj ri' epataninel chrech ri ajawinel. ⁶Chkixo'l ri e'are' k'o ub'i ri Dani'el, ri Anani'as, ri Misa'el e ri Asari'as, ri e'are' konojel e'ajjuda. ⁷Ri kanimal ri emencho'r taq achijab' kukoj jun k'ak' kib'i': Ri Dani'el, B'altassar ri ub'i'; ri Anani'as, Sadrak; ri Misa'el, Mesak; e ri Asari'as, Ab'ed Nego. ⁸Ri Dani'el, ri are' che man kraj taj kutz'aj rib' rumal we kutij ri uwa ri ajawinel e ri ramaja' che kutij cho ri umexa, sib'alaj kuta' chrech ri kanimal ri emencho'r taq achijab', arech man kuya' ta chrech we wa ri' che man ch'ajch'oj taj. ⁹Ri Dyos xuya' chrech ri Dani'el arech ri are' kuriq ri utzil e ri toq'ob' chuwach ri kanimal ri emencho'r taq achijab'. ¹⁰K'atek'ut, ri kanimal ri emencho'r taq achijab' kub'ij chrech ri Dani'el: «Kinxib'ij wib' chuwach ri wajawxel ri ajawinel; ri are' xuya' ub'ixik ri iwa e ri iwuk'ya' rajawaxik kitijo, k'atek'uri', we ri are' krilo che xaq ix b'aq chi chkiwach ri alab'om che junam ri ijunab' kuk', ri in, umak iwech ix k'o numak ri' chuwach ri ajawinel». ¹¹Ri Dani'el kub'ij chech ri chajinel che xukoj ri kanimal ri emencho'r taq achijab' arech ke'uchajij ri Dani'el, ri Anani'as, ri Misa'el e ri Asari'as: ¹²«Kinta' chaweche, che'akojo' b'a' ri e'apatanelab' pa ri k'ax, lajuj q'ij: yo'q b'a' che qawa rax taq ichaj e che quk'ya' yo'q b'a' joron. ¹³K'atek'uri', ri at kajunamtisaj ri' ri kujka'yik ruk' ri kika'yik ri alab'om chik che kkitij ri uwa ri ajawinel, e kab'an na k'uri' chkech ri e'apatanelab' ri rajawaxik kawilo». ¹⁴Ri are', utz kuto ri kkita ri e'are' chrech e ke'ukoj pa ri k'ax lajuj q'ij. ¹⁵Aretaq chi' xok'ow ri lajuj q'ij, ri e'are' utz keka'yik e'are echom chkiwach konojel ri alab'om che xkitij ri taq uwa ri ajawinel. ¹⁶Chi pa we q'ij ri' ri chajinel man kuya' ta chi jumul chkech ri wa e ri amaja' che rajawaxik kkitijo e are kuya' chkech ri rax taq ichaj. ¹⁷Chkech we kijeb' alab'om ri', ri Dyos kuya' ri kino'jb'al e ri keta'mb'al pa ri tz'ib'anik e pa ronojel no'jb'al. E ri Dani'el are sib'alaj kkowin chrilik ri kq'alajinik e ri kachik'ixik. ¹⁸Kopan ri jun q'ij ri xub'ij ri ajawinel arech kek'am ub'ik ri alab'om chuwach ri are', ri kanimal ri emencho'r ke'uk'am ub'i chuwach ri Nab'ukodonosor. ¹⁹Ri ajawinel kch'aw kuk' e'are', e chkixo'l konojel man ek'o ta chi enik'aj che ejeri' jacha ri Dani'el, ri Anani'as, ri Misa'el e ri Asari'as. Ri e'are' kekanaj kanoq e'upataninel ri ajawinel ²⁰e puwi' ronojel no'jb'al on eta'mb'al che kuta ri ajawinel, krilo che ri e'are' lajuj mul e'utz chi na chkiwach konojel ri e'ajmagos e ri e'ajch'ob'nel ichik'

ek'o pa ronojel ri rajawib'al. ²¹Ri Dani'el kkanaj kan chila' chi k'ate' na pa ri nab'e junab' kajawinik ri ajawinel Siro.

Ri ajawinel kuk'ot kichi'

ri e'ajch'ob'ol taq ichik'

²¹Pa ri ukab' junab' rech ri rajawib'al ri Nab'ukodonosor, ri Nab'ukodonosor k'o taq richik' kub'ano, ri ruxlab'al kmayowik, e man kok ta chi uwaram. ²Ri ajawinel kutaq kisik'ixik ri emagos e ri e'ajch'ob'ol taq ichik', ri e'ajkirel solnel e ri e'ajkalde'a; arech kkib'ij chech ri ajawinel jas ri kub'ij taq ri richik'. Kepetik chuwach ri ajawinel. ³Ri ajawinel kub'ij chkech: «Ri in k'o jun xinwachik'aj e ri wuxlab'al kmayowik rumal rech che ri in kwaj kinch'ob'o jas kub'ij we wichik' ri'». ⁴Ri e'ajkalde'a kkib'ij chrech ri ajawinel: (ch'ab'al arame'o) «Ajawinel, pa junalik ri' k'o ri ak'aslemal! Chab'ij b'a' ri awichik' chkech ri e'apatanel e ri uj kqab'ij ri' chawech ri kub'ij». ⁵Ri ajawinel kub'ij chkech ri e'ajkalde'a: «Utz reta'maxik chib'ana' ri nutzij: we man kib'ij chwech ri kub'ij ri wichik', ch'qata'q ri' kinb'an kan chiwech e ri iwachoch kinxaq' kan pulew. ⁶K'atek'ut, we kib'ij chwech ri kub'ij ri wichik', ri in k'o jetaq sipanik ri' kinb'an chiwech, k'o jastaq iwech ri' kinya'o e nimalaj iq'ij kinya'o. Xa jek'uri', chib'ij b'a' chwech ri kub'ij ri wichik'». ⁷Ri e'are' kkib'ij chi jumul: «Chub'ij b'a' ri ajawinel ri richik' chkech ri e'upataninel e ri uj kqaya' ub'ixik ri' ri kub'ij». ⁸K'atek'ut ri ajawinel kub'ij: «Ri in kinwilo che ri ix are kiwaj man kib'ey ta chi iwib' che ub'ixik, e qas iweta'm chik che tzij ri xb'itaj wumal. ⁹We man kib'ij chwech jas ri kub'ij ri wichik', ri ix junam ri' ri k'ax kiriqo; ri ix junam uchomaxik xib'ano arech kib'ij chwech nik'aj taq tzij che man tzij taj e nik'aj taq tzij che keb' uwach, k'atek'uri' tajin kb'e ri q'ij. Je' nak'ut, chib'ij b'a' chwech ri kub'ij ri wichik' e ri in kinweta'maj ri' che ri ix kixkowinik kib'ij chwech ri kub'ij». ¹⁰Ri e'ajkalde'a kkib'ij chrech ri ajawinel: «Man k'o ta jun winaq cho ri uwachulew kkowinik ri kuchomaj ri kraj ri ajawinel. Rumal k'uri', man k'o ta jun ajawinel, q'ataltzij, on kanimal che kuta jun jas uwach chkech ri e'ajmagos, chkech ri e'ajch'ob'nel ichik' on chkech ri e'ajkalde'a. ¹¹Ri kuta ri ajawinel sib'alaj k'ax uch'ob'ik e man k'o ta jun winaq kkowinik kub'ij chrech ri kuto, xuwi ri taq dyoses ri' kekowinik, k'atek'ut ri kachoch ri e'are' man k'o ta chkixo'l ri winaq che k'o kib'aqil». ¹²K'atek'uri', ri ajawinel sib'alaj kpe royowal e ktaqanik arech kekamisaxik konojel ri kino'jnik' pa ri B'ab'iloni'a. ¹³Aretaq chi' tz'ib'atalik chik che kekamisaxik konojel ri keno'jnik, xoquje' ktzukux ri Dani'el e ri erachi'l, arech kekamisax ri e'are'.

Ri utzij ri Dani'el

¹⁴K'atek'ut, ri Dani'el kuya ub'ixik utzalaj taq tzij e suk' taq tzij chrech ri Aryok ri kanimal ri eb'anal taq k'ax rech ri ajawinel che keb'e che kikamisaxik ri k'o kino'jb'al pa ri B'ab'iloni'a. ¹⁵Kch'awik e kub'ij chrech ri Aryok, ri kanimal ri e'uwinag ri ajawinel: «Jasche ri ajawinel chi aninaq xtaqan chrech we jun tz'ib'anik ri'?»». Ri Aryok kub'ij chrech ri Dani'el ri rumal weri', ¹⁶k'atek'uri' ri Dani'el kb'ek e kuta' chrech ri ajawinel arech kreye'j na keb' oxib' q'ij arech kuya' na ub'ixik chrech ri ajawinel ri kub'ij ri richik'. ¹⁷Ri Dani'el ktzalij ub'ik pa ri rachoch e kuya ub'ixik weri' chkech ri Anani'as, ri Misa'el e ri Asari'as ri erachi'l, ¹⁸e kuta' chkech arech kkik'omij ri utzil chrech ri Dyos rajaw ri kaj arech kch'ob'tajik ri kub'ij we jun k'u'talik ri', arech ri Dani'el e ri erachi'l man kekamsaxik taj kuk' ri enik'aj chik che k'o kino'jb'al pa ri B'ab'iloni'a. ¹⁹K'atek'uri', ri k'u'talik xq'alajinik chuwach ri Dani'el pa jun richik' chaq'ab'. K'atek'uri', ri Dani'el kutewchi'j ri Dyos rajaw ri kaj.

²⁰Ri Dani'el kub'ij:

«Tewchi'talik ri ub'i ri Dyos
chub'eq'ij chub'esaq',
are are' rajaw ri no'jb'al e ri chuq'ab'.

²¹Are ri are' kya'ow ri uk'exb'al
ri uwachulew e ri taq q'ij,
are are' ke'uqasaj ri e'ajawinelab'
e ke'ukoj ri e'ajawinelab',
are are' kya'ow ri kino'j ri k'o kino'jb'al
e kuya ri keta'mb'al
jachintaq k'o kkichob'o.

²²Ri are' che kuq'alajisaj ri naj upam
e ri k'u'talik,
reta'm ri jastaq che awatalik
pa ri q'equ'm
e ri saqil ruk' are' k'o wi.

²³Chawech ri at che at Dyos kech
ri enunan nutat, kinmaltyoxin
chawech e nim katinwil wi,
rumal rech che xaya'
chwech ri nuno'jb'al e ri nuchuq'ab':
e kamik ri' xak'ut chnuwach
ri jastaq che xqata ri uj chawech:
ri jastaq che rech
ri ajawinel xak'ut chqawach uj».

²⁴K'atek'uri', ri Dani'el kpe chi aq'anoq chi pa ri rachoch ri Aryok, ri are' che xoqxa'nix chrech rumal ri ajawinel arech ke'ukamisaj ri k'o kino'jb'al pa ri B'ab'iloni'a. Kok b'ik e kub'ij chrech: «Me'akamisaj ri winaq k'o kino'jb'al pa ri B'ab'iloni'a. Chinak'ama' ub'ik chuwach ri ajawinel e ri in kinya ub'ixik ri' chech ri are' ri kub'ij ri richik'». ²⁵Ri Aryok xas chanim kuk'am ub'ik ri Dani'el chuwach ri ajawinel e kub'ij chrech: «Ri in xintzujuk chkixo'l ri winaq che epetinaq uloq chi pa ri Juda, jun achi che kuya ub'ixik chrech ri ajawinel ri uk'utb'al ri richik'». ²⁶Ri ajawinel kub'ij chrech ri Dani'el (ri are' che ub'i' chik B'altasar): «¿La katkowin at kab'ij chwech ri kub'ij ri wichik'?». ²⁷Ri Dani'el kch'awik e kub'ij chuwach ri ajawinel: «Ri k'u'talik che kraj ri ajawinel kreta'maj, ri emagos, ri e'ajch'ob'ol taq ichik', ri xaq ajkirel solnel, ri k'o keta'mab'al, man k'o ta jun chkech xkowinik che ub'ixik ri kub'ij chuwach ri ajawinel, ²⁸k'atek'ut, k'o jun Dyos chikaj che kuq'alajisaj ri jetaq k'u'talik e che xuk'ut chuwach ri ajawinel Nab'ukodonosor ri jastaq che kk'ulmatajik na ri' pa ri uk'isb'al ri taq q'ij. Ri awichik' e ri taq xq'alajanik pa ri ajolom aretaq chi' ri at, at k'o cho ri ach'at, are wa ri kub'ij ri':

²⁹«;Ayum ajawinel!, aretaq chi' at k'o cho ri ach'at, ri achomab'al xpaqi' ub'ik e xopan ruk' ri jastaq che kpetik e kk'ulmatajik chwe'q kab'ij, e ri Are' che kuq'alajisaj ri taq k'utalik xuk'ut chawach ri jastaq che petinaq. ³⁰Chwech in che man nim ta chi na ri nuno'jb'al chuwach jun chik winaq, xq'alajisaxik chnuwach we k'u'talik ri' arech kink'ut chawach ri kub'ij chrech ri ajawinel e arech ri at kaweta'maj ri uchomab'al ri awanima'.

³¹Ri at, ajawinel, xawilo k'o jun awichik' xab'ano; jun tz'aq, jun nimalaj tz'aq, che sib'alaj xchuple'nik, ri are' tak'al chawach at, jun k'ax kka'yik. ³²We tz'aq ri', ch'ajch'ojalaj q'an pwaq ri ujolom, saq pwaq ri uwo uk'u'x e ri uq'ab', saq ch'ich' ri upam e ri ub'o'jal rij, ³³ch'ich' ri jetaq ra' e ri ub'alul raqan, ri jetaq raqan ch'aqap ch'ich' e jun ch'aqap chik

xq'o'l. ³⁴Ri at tajin kawil weri': k'atek'uri' xaqte' ktzaq uloq jun ab'aj che man k'o ta uq'ab' winaq xchapowik e kupuk'ij ri jun tz'aq ri' cho taq ri raqan che ch'ich' e xq'ol e xpaxik. ³⁵K'atek'uri', xa jek'uri' ronojel xpaxik, ri ch'ich', ri xq'ol, ri saq ch'ich', ri saq pwaq e ri q'an pwaq, kkanajik jeri' jacha ri k'im k'o cho ri ulew aretaq chi' säq'ij; ri kyaqiq' kuk'am ub'ik e man k'o ta jun k'utb'al kkanaj kanoq. K'atek'uri', ri ab'aj che xupuk'ij rib' cho ri jun tz'aq, xujal jun nimalaj juyub' che kunojisaj ronojel ri uwachulew. ³⁶Are ri' ri awichik'; e ri kub'ij kqaya' na ub'ixik chrech ri ajawinel. ³⁷Ri at, ajawinel, che at kajawinel ri e'ajawinel, che ri Dyos rajaw ri Kaj xuya' chawech ri awajawib'al, akowinem, achuq'ab' e aq'ijil ³⁸–ri kalk'uwa'l ri awinaq, ri echikop ek'o cho ri ulew, ri echikop ajuwokaj, pa ronojel k'olb'al jawi' ek'o wi, ri Dyos xuya' kan paq'ab' e xatukoj che ajaw pakiwi' konojel– ri ujolom che q'an pwaq, at ri'. ³⁹K'atek'uri', chawach chi aq'anoq ri at kk'iy chi na ri' jun chik ajawib'al che chaxe' ri' at ri' kk'o'ji' wi, k'atek'uri' jun urox ajawib'al chik che saq ch'ich' kk'o'ji' ri' ukowinem puwi' ronojel ri uwachulew. ⁴⁰K'atek'uri', kk'o'ji' ri' jun ukaj ajawib'al chik, ko, jacha ri ch'ich', ri ch'ich' che kuxaq'alb'ej ronojel, kub'an poqlaj ri' chech ronojel e kuqajb'ej ri' chuxe' konojel ri enik'aj chik. ⁴¹Ri taq aqanaj xawilo che ch'aqap xq'ol e ch'aqap ch'ich', jun ajawib'al che ujachom rib'; ko ri' jacha ri ch'ich', jeri' jacha xawilo, ri ch'ich' xolom ruk' ri xoq'o'l. ⁴²Ri uwi' taq aqanaj, ch'aqap ch'ich' e ch'aqap xoq'ol: ri ajawib'al, ch'aqap ri' k'o uchuq'ab' e jun ch'aqap chik tuqa'r ri'. ⁴³Ri jun chik xawilo: ri ch'ich' che xolom ruk' ri xoq'ol, we keb' ri' kkixol kib' ri' ri e'are' ruk' ri rija' achi, k'atek'ut, man junam ta ri' kkiriq kib', jeri' jacha ri ch'ich' che man kxoltaj taj ruk' ri xoq'ol. ⁴⁴Pa ri taq kiq'ijil we ajawinelab' ri', ri Dyos rajaw kaj kuwa'lisaj na uloq ri' jun ajawib'al che man k'o ta uk'isik, e we jun ajawib'al ri' man kq'ax ta pa uq'ab' jun chik tinimit. Ke'uqajb'ej na ri' e kuk'is tzij ri' pakiwi' konojel we jetaq ajawib'al ri', k'atek'ut, ri are' pa junalik ri' man k'o ta uk'isik: ⁴⁵jeri' jacha ri xawil at ri jun ab'aj che xaqte' xtzaq uloq cho ri juyub', e man k'o ta jun uq'ab' winaq xk'yaqow uloq e jacha poqlaj xub'an chrech ri ch'ich', ri saq ch'ich', ri ulew, ri saq pwaq e ri q'an pwaq. Ri Nimalaj Dyos xuq'alajisaj chuwach ri ajawinel ri jastaq che kpe na ri'. Are wa' ri qastzij kub'ij ri awichik' e qastzij utz ri xqab'i».

Ri ukojonik ri ajawinel

⁴⁶K'atek'uri', ri ajawinel Nab'ukodonosor ktzaq cho ri ulew e kxuki' chuwach ri Dani'el. Xtaqanik arech kya' chrech ri jetaq sipanik e jun tab'al toq'ob' che je'likalaj ruxlab'. ⁴⁷K'atek'uri' ri ajawinel kch'awik e kub'ij chrech ri Dani'el: «Qastzij nak'ut che ri idyos are' Kidyos ri jetaq edyos e are kajaw ri ajawib', ri are' che are kq'alajisanik ri jetaq k'u'talik, rumal rech che ri at xatkowinik xaq'alajisaj we jun k'u'talik ri'». ⁴⁸K'atek'uri', ri ajawinel xuya' chech ri Dani'el jun nimalaj reqlen e xuya' chrech utzalaj taq sipanik. Xukoj ri are' q'atb'altzij puwi' ronojel ri tinimit rech ri B'ab'iloni'a e kanimal konojel ri k'o kijno'jb'al pa ri B'ab'iloni'a. ⁴⁹Ri Dani'el kuta' chrech ri ajawinel arech ke'ukoj chech rilixik ri jastaq rech ri tinimit B'ab'iloni'a, ri Shadrak, ri Meshak e ri Ab'ed Nego, k'atek'uri', ri Dani'el xkanaj kanoq chkixo'l ri winaq che kkipatanij ri ajawinel.

Ri Nab'ukodonosor kutz'aq jun tz'aq ruk' q'an pwaq

³¹Ri ajawinel Nab'ukodonosor xub'an jun tz'aq ruk' q'an pwaq, ri raqan oxk'al xk'ab' (60) e ri uwach waqib' xk'ab', kukoj pa ri jun taq'aj k'o pa ri Dura pa ri tinimit rech ri B'ab'iloni'a. ²Ri ajawinel Nab'ukodonosor xtaqan chkech ri ekinimal ri tinimit, ri eq'atb'al taq tzij, ri epixb'anelab', ri k'o kino'jb'al, ri e'ajk'olol pwaq, ri eq'atb'altzij e ri eq'atojtzij, e

chkech konojel ri enima'q winaq rech ri tinimit, arech kkimulij kib' arech keb'e che rilik utayik ri nimaq'ij rech ri tz'aq che xukoj ri ajawinel Nab'ukodonosor. ³Xkimulij k'u kib' ri ekanimal ri tinimit, ri eq'atb'altzij, ri k'o kino'jb'al, ri e'ajk'olol pwaq, ri e'ajq'ataltzij e ri eq'atojtzij e konojel ri enima'q winaq rech ri tinimit, chech rilik utayik ri nimaq'ij rech ri tz'aq che xukoj ri ajawinel Nab'ukodonosor e konojel xekanaq kan chuwach ri tz'aq che xukoj ri ajawinel Nab'ukodonosor. ⁴Ri ajperkun xuya ub'ixik ruk' uchuq'ab': «Chiwech ix, ix siwan taq tinimit, ix jetaq amaq' e ri jetaq ch'ab'al, are wa' ri taqanik kb'an chiwech: ⁵aretaq chi' kitatab'ej ri roq'b'al ri ruk'a' wakax, ri su', ri tzijolaj, ri tun, ri xul, ri tzojtzoj e ronojel uwach q'ojom, ri ix kixxuki' ri' e kiq'ijlaj ri' ri tz'aq che q'an pwaq xukoj ri ajawinel Nab'ukodonosor che ub'anik. ⁶K'atek'uri', jachin ri man kuqasaj ta rib' cho ri ulew e man kuq'ijilaj taj ri tz'aq, xas aninaq ri' ksetex pa ri q'aq' che sib'alaj kjiniwik». ⁷E aretaq chi' ri siwan taq tinimit xkita' ri ruk'a' wakax, ri su', ri tzojtzoj, ri tum, ri q'ojom e ronojel uwach q'ojom, kexuki' konojel ri siwan tinimit, ri jetaq amaq' e ri jetaq ch'ab'al e kkiq'ijlaj ri jun tz'aq b'anom ruk' q'an pwaq che xukoj ri ajawinel Nab'ukodonosor.

Kokisax tzij chkij ri e'ajjuda e ri k'ax kb'an chkech

⁸K'atek'uri', enik'aj e'ajkalde'a xkikoj tzij chkij ri e'ajjuda. ⁹Kech'awik e kkib'ij chrech ri ajawinel Nab'ukodonosor: «iPa junalik ri uk'aslemal ri Ajawinel! ¹⁰Ajawinel, ri at xattaqanik che konojel winaq aretaq chi' ktatajik ri roq'b'al ri ruk'a' wakax, ri su', ri tzijolaj, ri tun, ri tzojtzoj e ronojel q'ojom, kexuki'k e kkiq'ijlaj ri tz'aq b'anom ruk' q'an pwaq, ¹¹e jachintaq man kexuki' taj e man kkiq'ijlaj taj ri tz'aq, kesetex na ri' pa ri q'aq' kajinowik. ¹²K'atek'uri', ri e'ajjuda che ri xe'akoj ri at pakiwi' ri tinimit B'ab'iloni'a: ri Sadrak, ri Mesak e ri Ab'ed Nego; we winaq ri' man keniman ta chech ri ataqanik, ajawinel; man kkipatanij ta ri adyos e man xkiq'ijlaj ta ri tz'aq q'an pwaq xakojo». ¹³Ri Nab'ukodonosor kb'irb'it rumal royowal e ke'usik'ij ri Sadrak, ri Mesak e ri Ab'ed Nego. Chanim kek'am uloq we e'are' chuwach ri ajawinel. ¹⁴K'atek'uri', ri Nab'ukodonosor kub'ij chkech: «iLa gastzij Sadrak, Meshak e Ab'ed Nego, che ri ix man ke'ipatanij ta ri enudyos e man kiq'ijlaj ta ri q'an pwaq ab'aj che xinkoj in? ¹⁵iLa kiwaj ix aretaq chi' kitatab'ej ri roq'b'al ri ruk'a' wakax, ri su', ri tzojtzoj, ri tzijolaj, ri b'o'r, e ronojel uwach q'ojom, kixxuki'k e kiq'ijlaj ri tz'aq q'an pwaq che ri xinb'an in? Ri ix, we man kkiq'ijlaj ta ri tz'aq, chanim kixsetex ri' pa ri q'aq' che sib'alaj kajininowik, e jachin dyos ri' kuto' iwach pa nuq'ab'». ¹⁶Ri Sadrak, ri Mesak e ri Ab'ed Nego kkib'ij chrech ri ajawinel Nab'ukodonosor: «Man rajawaxik taj che ri uj kqab'ij jun tzij chaweche puwi' weri': ¹⁷We ri Qadyos che kqapataniy uj, kkowinik kuto' qawach uj chuwach ri q'aq' che kajinowik e pa ri aq'ab', kujuto' na ri' ajawinel; ¹⁸k'atek'uri', we man kub'an weri', chaweta'maj at ajawinel che ri uj man kqapataniy ta ri' ri adyos, e man kqaq'ijlaj ta ri jun tz'aq q'an pwaq che xakoj ri at». ¹⁹K'atek'uri', ri ajawinel Nab'ukodonosor sib'alaj petinaq royowal e xk'extaj ri uwach chkiwach ri Sadrak, ri Mesak e ri Ab'ed Nego. Ktaqanik arech ktzijik ri q'aq' wuqub' mul sib'alaj q'aq' chi na chuwach ri jacha ri k'amaninaq ²⁰e xtaqanik arech ejujun achijab' ek'o chkixol ri e'ajch'o'jab', ke'kiyut ri Sadrak, ri Mesak e ri Ab'ed Nego e ke'kisetej pa ri q'aq' che sib'alaj kajinowik. ²¹Ri e'are', ruk' ri kiq'u', ri kixajab', ri kipuwi', ruk' ronojel katz'yaq xeyutik e kesetex ub'ik pa ri q'aq' che sib'alaj kajinowik. ²²Rumal ne' che ri utaqanik ri ajawinel man k'o ta utzalejixik pa raqan; ri tuj sib'alaj q'aq' xub'ano, e ri achijab' che xe'kik'am ub'ik ri Sadrak, ri Mesak e ri Ab'ed Nego, xe'uporoj ri uxaq ri q'aq' e xekamik. ²³K'atek'uri', ri oxib' achijab', ri Sadrak, ri Mesak e ri Ab'ed Nego, eyutulik xetzaq ub'i pa ri tuj che sib'alaj q'aq' k'o chupam.

**Ri ub'ix ri Asari'as pa ri tuj jawi' keporox wi
(Ch'ab'al Gri'ego)**

²⁴K'atek'uri', ri e'are' aretaq chi' eb'enaq pa ri q'aq', nim kkil wi ri Dyos e kkitewchi'j ri Ajawxel. ²⁵Ri Asari'as, tak'alik panik'aj chrech ri q'aq' e kch'aw ruk' ri Dyos, jewa' kub'ij ri':

²⁶«At tewchi'talik Ajawaxel,

Kidyos ri eqanan qatat
e taqal chawij katq'ijilaxik,
e pa junalik nim uq'ijil ri ab'i'.

²⁷Rumal rech che ri at,

at suk' pa ronojel ri xab'an chqech,
qastzij nak'ut ronojel ri achak ab'anom,
suk' ronojel ri jetaq ab'e
qastzij nak'ut ronojel ri aq'atojtzij.

²⁸Jun qastzij q'atojtzij xab'ano

pa ronojel ri xab'an paqawi' uj
e puwi' ri tyoxlaj kitinimit
ri eqanan qatat, ri Jerusalem.
Xane ruk' saqalajtzij e ruk'
suk'il xab'an chqech rumal ri qamak.

²⁹Je' nak'ut, ri uj xujmakunik e itzel

ri xqab'ano aretaq chi' xatqaya' kanoq,
je' nak'ut, ri uj sib'alaj xujmakunik,
ri jetaq apixab' man xqatatab'ej taj,

³⁰man xqilij taj,

man xqab'an taj ri taqanik xya chqech.

³¹Je' nak'ut, ronojel ri xapetisaj paqawi',

ronojel ri xab'an chqech,
ruk' suk'alaj q'atb'altzij xab'ano.

³²Xujajach pakiqab' ri eqak'ulel,

ri winaq che man k'o ta ri apixab' kuk'
e e'itzel taq winaq,
pa uq'ab' jun ajawinel che man suk' taj,
ri jun chi nimalaj itzel
puwi' ronojel ri uwachulew,

³³k'atek'uri', pa we jun q'ij ri' man kuchap ta chi qak'u'x kqator ri qachi',

k'ixb'al ek'olik e esachinaq
ri katkipatanij e ri katkiq'ijlaj.

³⁴Je' nak'ut! Man pa junalik

taj kujaya' kanoq –rumal ri ab'i'–.
Mat'oqopij ri chapb'alq'ab',

³⁵matanab'a' uya'ik ri asipanik chqech,

rumal ri Ab'raham ri loq' chawach,
rumal ri Isa'ak ri apataninel,
e rumal ri Isra'el

ri tyoxlaj ub'antajik winaq

³⁶ri e'are' che xajikib'a ub'ixik chkech

che kaya' na sib'alaj kija'lil

- jeri' jacha ri ch'imil pa ri kaj
e jeri' jacha ri sanyeb' chuchi' ri polow.
- ³⁷Ajawxel, ri uj, are ne uj inlaj ko'lik
chkiwach konojel ri jetaq amaq',
ri uj kamik ri' qamoch'och'em qib'
kumal konojel ri uwachulew
rumal ri qamak.
- ³⁸Man k'o ta chik pa we taq q'ij ri',
winaq che qanimal,
q'axal utzij ri Dyos on k'amal b'e,
man k'o ta chi ri holokosto,
ri tab'al toq'ob',
ri sipanik on ri k'ok' q'ol,
man k'o ta chi k'olb'al jawi' kqachi'j ri jetaq sipanik chaweche,
- ³⁹e ri uj k'o na ri qutzilal chawach.
Kaqariq ri utzil chanaqaj ri at
e ri quxlab'al che kuk'is uk'u'x, chmaltyoxin b'a' chaweche,
ri uj, uj jacha holokostos rech ama' taq chij e b'oyix,
uj jacha uj k'i, uj chom e uj alaj taq chij;
- ⁴⁰are wa' ri qatab'al toq'ob' chawach pa we jun q'ij ri',
utz b'a' chawila' che ri uj, suk' ri aterne'b'exik kqab'ano,
rumal rech che man k'o ta k'ixb'al chkech ri jachintaq k'o ri keye'b'al awuk' ri at.
- ⁴¹Kamik k'ut ri' ruk' ronojel qanima' kujeye'nik arech katqaterne'b'ej ri at,
kqana' qib' chawach e kqatzukuj ri awachb'al.
- ⁴²Mujaya' kan pa ri k'ixb'al,
k'atek'ut, chab'ana' chqech jeri' jacha ri awutzilal
e jeri' jacha ri nimalaj atoq'ob'.
- ⁴³Chujakolo' b'a' ri uj ruk' ri rutzil ri achak,
chaya' b'a' ri uq'ijilal ri ab'i'.
- ⁴⁴Chaya' b'a' ri kik'ixb'al konojel ri kkib'an ri itzel chkech ri e'apataninel,
chinoj b'a' chrech k'ixb'al
chq'iltajoq b'a' ri kikowinem
e chesax b'a' ri kichuq'ab'.
- ⁴⁵Chketa'maj b'a' che at ri jun chi
Dyos e Ajawxel, nimalaj aq'ijil
cho ronojel ri uwachulew».
- ⁴⁶Ri e'upataninelab' ri ajawinel ri xek'yaqow ub'ik pa ri q'aq', pa ri uk'olb'al porob'al,
sib'alaj kkikoj chi na jastaq pa ri q'aq', ri si', ri xik'ay, ri muchu'l e ri patz'an. ⁴⁷Ruk' weri' ri
q'aq' kajiniwik e kwa'laj ri uxaq q'aq' puwi' ri jun tuj kawinaq b'elejeb' xk'ab'. ⁴⁸Aretaq chi'
kleb'letik ri uxaq q'aq' xe'uporoj ub'ik ri e'ajkalde'a che ek'o koq chunaqaj ri jun tuj.
⁴⁹K'atek'ut, ri utaqon' ri Ajawxel xqaj uloq pa ri tuj ruk' ri Asari'as e kuk' ri erachi'l; xresaj
ub'ik ri uxaq taq q'aq' ⁵⁰k'atek'uri', kuxut'uj panik'aj ri tuj jun kyaqiq' che kyororik e jacha
xaqk'aj e ri q'aq' man xe'uk'at taj e man k'o ta k'ax xub'an chkech.

Kib'ix ri oxib' alab'om

⁵¹K'atek'uri', chi e'oxib', junam xkimajij keb'ixonik, nim kkil wi e kkitewchi'j ri Dyos pa
ri tuj e kkib'ij:

- 52«At tewchi'talik, Ajawxel,
 at Kidyos ri eqanan qatat,
 pa junalik nim katil wi, katq'ijilaxik.
 Tewchi'talik ri tyoxlaj ab'i' rech aq'ijil
 pa junalik nim katil wi, katq'ijilaxik.
- 53At tewchi'talik pa ri Nim Ja
 rech ri tyoxlaj aq'ijil,
 pa junalik katb'ixoxik e kya' nim aq'ijil
 puwi' ronojel jastaq.
- 54At tewchi'talik puwi'
 ri tem rech ri awajawib'al,
 pa junalik nim katil wi, katq'ijilaxik.
- 55At tewchi'talik ri at
 che kanik'oj ri jetaq siwan,
 ri at che katt'uyi' pakiwi' ri kerub'im,
 pa junalik nim katil wi', katq'ijilaxik.
- 56At tewchi'talik pa taq
 ri ch'imil k'o pa ri kaj,
 pa junalik katb'ixoxik,
 katq'ijilaxik.
- 57iRonojel uchak ri Ajawxel,
 chitewchi'j ri Ajawxel,
 Pa junalik chixb'ixon chrech,
 nim chiwila' wi ri are'!
- 58iEtaqo'nelab' rech ri Ajawinel,
 chitewchi'j ri Ajawxel,
 Pa junalik chixb'ixon chrech,
 nim chiwila' wi ri are'!
- 59iRi jetaq kaj, chitewchi'j ri Ajawxel,
 pa junalik chixb'ixon chrech,
 nim chiwila' wi ri are'!
- 60iK'atek'uri', ri taq ja' k'o cho ri kaj,
 chitewchi'j ri Ajawxel;
 pa junalik chixb'ixon chrech,
 nim chiwila' wi ri are'!
- 61iRonojel ri jetaq kowinem,
 chitewchi'j ri Ajawxel
 pa junalik chixb'ixon chrech,
 nim chiwila' wi ri are'!
- 62Ri q'ij e ri ik', chitewchi'j ri Ajawxel,
 pa junalik chixb'ixon chrech,
 nim chiwila' wi ri are'!
- 63iRi taq ch'imil rech
 ri kaj chitewchi'j ri Ajawxel:
 pa junalik chixb'ixon chrech,
 nim chiwila' wi ri are'!
- 64iRi jetaq jab' e ri taq q'eqmuj
 chitewchi'j ri Ajawxel,

- nim chiwila' wi ri are'!
- ⁷⁸Ri taq polow e ri jetaq nimaja',
chitewchi'j ri Ajawxel,
pa junalik chixb'ixon chrech,
nim chiwila' wi ri are'!
- ⁷⁹iRi nima'q taq kar e ronojel uwach
chikop che kesilob' pa ri taq ja',
chitewchi'j ri Ajawxel:
pa junalik chixb'ixon chrech,
nim chiwila' wi ri are'!
- ⁸⁰Ronojel ri chikop ajuwokaj,
chitewchi'j ri Ajawxel:
pa junalik chixb'ixon chrech,
nim chiwila' wi ri are'!
- ⁸¹iRonojel uwach chikop pa k'ache'laj
e ronojel uwach wakax,
chitewchij ri ajawxel,
pa junalik chixb'ixon chrech,
nim chiwila' wi ri are'!
- ⁸²Ri ek'alk'uwa'l ri ewinaq,
chitewchi'j ri Ajawxel:
pa junalik chixb'ixon chrech,
nim chiwila' wi ri are'!
- ⁸³At, at Isra'el, chatewchi'j ri Ajawxel:
pa junalik chixb'ixon chrech,
nim chiwila' wi ri are'!
- ⁸⁴Ri chuchqajawib', chitewchi'j ri Ajawxel:
pa junalik chixb'ixon chrech,
nim chiwila' wi ri are'!
- ⁸⁵iRi e'upataninelab', chitewchi'j ri Ajawxel,
pa junalik chixb'ixon chrech,
nim chiwila' wi ri are'!
- ⁸⁶iRi kuxlab' e ri kanima' ri esuk' winaq,
chitewchi'j ri Ajawxel:
pa junalik chixb'ixon chrech,
nim chiwila' wi ri are'!
- ⁸⁷iRi tyoxlaj taq winaq e ri kimoch'em kib' pa ri kanima', chitewchij ri Ajawxel:
pa junalik chixb'ixon chrech,
nim chiwila' wi ri are'!
- ⁸⁸iRi Anani'as, ri Asari'as,
ri Misa'el chitewchi'j ri Ajawxel:
pa junalik chixb'ixon chrech,
nim chiwila' wi ri are'!
Rumal rech che ri are' xuto'
qawach chuwach ri siwan
xujukol pa ri uq'ab' ri kamikal,
xujresaj pa ri tuj che kajinowik
chech sib'alaj q'aq',

xujresaj panik'aj ri uxaq q'aq'.

⁸⁹Chixmaltyoxin chrech ri Ajawxel,
rumal che utz ri are',
rumal rech che pa junalik
ri loq'oq'eb'al uk'u'x.

⁹⁰Iwonjel ri kel ik'u'x chuwach ri Dyos,
chitewchi'j ri Ajawxel
che Dyos kech ri edyoses,
chixb'ixon chrech ri are',
chixmaltyoxin chrech ri are'
rumal rech che junalik
ri loq'oq'eb'al uk'u'x.

Ri mayb'al chuwach ri Nab'ukodonosor (Ch'ab'al Arame'o)

²⁴K'atek'uri', ri ajawinel Nab'ukodonosor man winaq ta chik e chanim kwa'lajik. Kuta' chkech ri erachi'l: «¿La man eqayutum taj xeqaq'yaq uj pa ri q'aq' we oxib' alab'om ri'»? Kkib'ij: «Je' nak'ut, ajawinel».

²⁵Kub'ij: «K'atek'ut, ri in tajin ke'inwil kijeb' achijab' che man k'o ta na'tal chkech kew'akat pa ri q'aq' e man k'o ta k'ax kkiriqo e ri ukaj, ri upalaj jeri' kka'yik jacha jun uk'ojol ri edyos».

²⁶Ri Nab'ukodonosor kqeb' ukoq cho ri uchi' ri tuj jawi' kajininik sib'alaj q'aq' e kub'ij: «Sadrak, Mesak e Ab'ed Nego, ix upataninelab' ri Nimalaj Dyos, chixel uloq e chixpet uloq waral». K'atek'uri', xas panik'aj ri q'aq' ke'el uloq ri Sadrak, ri Mesak e ri Ab'ed Nego. ²⁷Kkimulij kib' ri ekinimal ri tinimit, ri eq'atb'altzij, ri enima'q taq winaq e ri erachi'l ri ajawinel arech ke'kil we alab'om ri': ri q'aq' man k'o ta xub'ano, man k'o ta jun ukowinem puwi' ri kib'aqil, ri kiwi' pa ri kijolom man xk'at taj, ri kiqu'u' man k'o ta k'ax ub'anom, man k'o ta ruxlab' ri q'aq' chkij.

²⁸Ri Nab'ukodonosor kub'ij: «Tewchi'talik ri Kidyos ri Sadrak, ri Mesak e ri Ab'ed Nego che xutaq uloq ri utaqo'n che uto'ik kiwach ri e'upataninelab', ri e'are' che xkikub'a' kik'u'x chrij ri are', e man xkinimaj ta ri utaqanik ri ajawinel e are xkijach ri kib'aqil chuwach che are kkipatanij e kkiq'ijlaj enik'aj chik dyoses chuwach ri Kidyos.

²⁹E kinya ub'ixik ri in we jun tz'ib'anik ri': ronojel siwan tinimit, ronojel jetaq amaq' e ronojel ch'ab'al, ronojel ri kub'ij jun tzij che man utz taj puwi' ri Kidyos ri Sadrak, ri Mesak e Ab'ed Nego, ri are' kk'is tzij ri' puwi' e ri rachoch wilitajinaq ri' kkanaj kanoq, rumal rech che man k'o ta jun chik dyos che kkowinik kto'b'ik jeri' jacha weri'». ³⁰K'atek'uri', ri ajawinel kub'ano arech ri Sadrak, ri Mesak e ri Ab'ed Nego kkiriq ri utzil pa ri kik'aslemal pa ri tinimit B'ab'iloni'a.

Ri richik' e ri uch'u'jilal ri Nab'ukodonosor

³¹Ri Nab'ukodonosor, ri ajawinel chkech konojel ri siwan taq tinimit, chkech ri jetaq amaq' e ri ch'ab'al ek'o chuwachulew! ;Nimalaj utzil b'a' chiwech!

³²Kinchomaj che utz kink'ut chiwach ri jetaq k'utb'al e ri mayib'al xub'an ri Nimalaj Dyos chwech:

³³;Nimalaj ub'antajik ri uk'utb'al!

;Sib'alaj uchuq'ab' ri taq umayb'al!

¡Ri rajawib'al jun junalikaj ajawib'al!
 Ri unimal ri utinimit chi
 jeri' chub'eq'ij chub'esaq.

Ri Nab'ukodonosor kub'ij ri richik'

¹Ri in, in Nab'ukodonosor utz nutak'alem nub'anom pa ri wachoch e ja'maril in k'olik pa ri nimalaj wachoch. ²K'atek'uri', k'o jun wichik' che sib'alaj xinuxib'ij: ri in xinixib'ij wib' rumal we wichik' ri'; ri jetaq mayowik kinb'an cho ri nuch'at e ri jastaq kuchomaj ri nujolom xub'an k'ax chwech. ³Xaq jek'uri' xintaqanik arech kek'am uloq chnuwach konojel ri winaq che k'o sib'alaj kino'jnik pa ri B'ab'iloni'a, arech kkib'ij chwech ri kub'ij ri wichik'. ⁴Xepetik ri emagos, e'ajch'ob'nelab', ri e'ajkalde'a, ri kkisik'ij uwach ri kaj e xinya ub'ixik chkech ri xinwichik'aj e man xkib'ij ta chwech ri kub'ij. ⁵K'atek'uri', xpe uloq chnuwach ri Dani'el, ri jun che ub'i' B'altasar, jacha ri ub'i' ri nudyos, ri are' che k'o pa ri kuxlab'al ri etyoxlaj taq dyos. Ri in xiya' ub'ixik chrech ri wichik':

⁶«B'altasar, kinimal ri emagos, ri in weta'm che k'o awuk' ri kuxlab'al ri etyoxlaj taq dyoses e che man k'o ta jun jas uwach k'u'talik chawach: Are wa' ri wichik' xinb'ano; chaya' b'a' ub'ixik chwech ri kub'ij.

⁷Cho ri nuch'at xinwilo ri jetaq mayowik
 che kq'ax pa ri nujolom:
 K'o jun che' nimalaj raqan,
 k'o panik'aj chrech ri uwachulew.

⁸Ri jun che' xk'iyik e k'o sib'alaj uchuq'ab'
 ri raqan kopanik chi pa ri kaj,
 kilitajik uloq pa taq ri uk'isb'al
 ri uxkut uwachulew.

⁹Je'lik ri jetaq uxaq e sib'alaj uwach kuya'o;
 ruk' ri are' konojel k'o kiwa,
 kuya' kimuj ri chikop ek'o chuwachulew,
 pa ri jetaq uq'ab' kkib'an ri kisok
 ri chikop e'ajuwokaj e ronojel
 ti'ojilal k'ask'oj k'o ri kiwa ruk' are'.

¹⁰Ri in cho ri nuch'at kinwil wi
 ri wichik' pa ri nujolom.
 K'atek'uri', jun ajta'qo'nel che chajinel,
 jun tyoxlaj ub'antajik kqaj uloq chikaj.

¹¹Ruk' ronojel ri uch'ab'al kuraqaqej uchi':
 Chiqasaj we jun che',
 chiq'ipa' ub'ik ri jetaq uq'ab',
 chich'upu ub'ik ri jetaq uxaq,
 chik'yaqa' ub'i ri jetaq uwach,
 arech ri echikop rech ri uwachulew
 man kekanaj ta kan chuxe'
 e ri chikop ajuwokaj
 man kkib'an ta kisok cho taq ri uq'ab'.

¹²K'atek'ut, chkanaj kan b'a' pulew, ri ukuta'mal e ri jetaq urab', ruk' ch'ich' taq yutub'al e ruk' saq ch'ich' taq yutub'al, chkanaj kanoq pa ri q'ayes k'o cho ri uwachulew.

Chatinisaxik b'a' ruk' ri xaqk'aj kqaj uloq chikaj e kuk' ri jetaq awaj rech ri ulew junam una'ik chub'ana' b'a' ri q'ayes.

¹³Ri ranima' man ranima' winaq ta chi ri',
ri are' jun ranima' awaj ri' k'o chi ruk'
e wuqub' junab' ri' kq'ax chrij are'.

¹⁴Are wa' ri q'atojtzij kkib'ij ri e'ajtaqo'nelab',
ri echajinel, ri man kewar taj,
ri xkichomaj e ri xkib'ij ri etyox kib'antajik,
arech konojel ri ek'ask'oj kketa'maj weri',
che ri Nimalaj ub'antajik k'o
ri uk'owinem puwi' ri kajawib'al
ri ewinaq: kuya' chkech ri kraj are'
e kuwa'lisaj chikaj ri k'o ikim
chkixo'l ri winaq!».

¹⁵Are wa' ri wichik' xinb'an in, in Nab'ukodonosor, ri in ajawinel. Ri at, at B'altasar, chaya' b'a' ub'ixik chwech ri kub'ij, rumal rech che ri k'o kino'jb'al chkixo'l ri winaq rech ri wajawib'al, man k'o ta jun xkowinik xuya ub'ixik chwech ri kub'ij; ri at katkowin chrech weri', rumal rech che k'o awuk' at ri kuxlab'al ri etyoxlaj taq dyos.

Ri Dani'el kuya ub'ixik ri kub'ij ri ichik'

¹⁶K'atek'uri', ri Dani'el che B'altasar chik ri ub'i', k'ax e xib'rikil xkanaj ri uchomab'al. Ri ajawinel kub'ij: «B'altasar, maxe'j awib' rumal we jun wichik' ri' e ri kub'ij». Ri B'altasar kub'ij: «Wajaw, we ichik' ri' kech ri' ri kketzelaj awach e ri kub'ij chkij ri' ri e'ak'ulel kqaj wi! ¹⁷Ri jun che' che xawil ri at nimalaj che' e che k'o uchuq'ab' e b'irib'iklaj che' kopan chi chikaj e q'alaj pa ronojel uwachulew, ¹⁸che k'o je'lik taq uq'ab', sib'alaj taq uwach, e ruk' k'o kiwa nimalaj konojel, chuxe' kekanaj kanoq ri chikop rech ri ulew –e pa ri uq'ab' kkib'an kisok ri echikop ajuwokaj–, ¹⁹at ajawinel, che nim ab'antajik e nim ri achuq'ab', e ri animal k'iyinaq e opaninaq chikaj, e ri akowinem kopanik chi pa taq ri uk'isb'alil ri uxkut uwachulew.

²⁰«K'atek'uri', ri xril ri ajawinel, ri jun taqo'nel che chajinel ri man kwar taj, ri jun tyoxlaj ub'antajik che xqaj pa kaj uloq, che xub'ij: “Chiq'ipa' ub'ik ri jun che', chik'isa' ub'ik tzij puwi', k'atek'ut ri ukuta'mal e ri jetaq urab', chiya' kan pulew, ruk' yutb'al taq ch'ich' e ruk' yutb'al taq saq ch'ich', chuxo'l ri jetaq q'ayes k'o cho ri ulew, arech kpe puwi' ri xaqk'aj rech ri kaj e junam ub'antajik kuk' ri awaj ek'o cho ri ulew e wuqub' junab' ri' kq'ax puwi' ri are'”, ²¹are wa' ri kub'ij, ajawinel, e are wa' ri uq'atb'altzij ri Nimalaj ub'antajik che petinaq puwi' ri ajawinel:

²²«Ri at katesax ub'ik ri' chkixo'l ri winaq e katjeqi' ri' kuk' ri awaj ek'o cho ri ulew, katij na ri' ri q'ayes jeri' jacha ri eb'oyix, ri xaqk'aj kqaj uloq chikaj kpe na uloq ri' paw'i, wuqub' taq junab' ri' kq'ax paw'i, chi k'ate' kaweta'maj na ri at che ri Nimalaj ub'antajik k'o ukowinem puwi' ri kajawib'al ri winaq e kuya' chkech ri kraj ri are'.

²³«K'atek'uri', ri tzij chik: “Chiya' kan ri ukuta'mal e ri jetaq urab' ri che'”, kub'ij che ri awajawib'al utz ri' chi k'ate' na ri at kak'am na uq'ab' che ronojel kowinem k'o chuwachulew petinaq uloq chikaj. ²⁴Rumal k'uwa', ajawinel, chak'ama' b'a' we nupixab' ri': chat'oqopij b'a' ri amak ruk' ri suk' taq chak kab'ano e ri awitzel ruk' ri utzil kab'an chkech ri emeb'a'ib', xa jek'uri' qastzij nim ri ab'antajik».

Qas kb'antajik ri richik'

²⁵Ronojel weri' xpe chrij ri ajawinel Nab'ukodonosor. ²⁶Ok'owinaq kab'lajuj ik' chik e tajin kwa'katik cho ri uwi'ja ajsik chrech ri Nim rachoch ri ajawinel rech ri B'ab'iloni'a. ²⁷Ri ajawinel kb'inik tajin kub'ij: «¿La man are ta wa' ri nimalaj B'ab'iloni'a che nuyakom in, arech kinjeqi' chupam, are wachoch ri in, che in ajawinel, ruk' uchuq'ab' ri nukowinem e rech ri uq'ijil ri nub'antajik?». ²⁸K'o na we tzij ri' puchi' ri', aretaq chi' jun ch'ab'al ktzaq uloq pa ri kaj:

«At ri katch'ab'exik ruk' we tzij ri', ajawinel Nab'ukodonosor. Ri awajawib'al xel ub'i awuk', ²⁹Katk'am ub'i ri' chkixo'l ri winaq e katsetex ub'ik ri', e kuk' ri' ri awaj ek'o cho taq ri ulew katjeqi' wi, are awa ri' ri q'ayes jacha ri jetaq b'oyix, wuqub' junab' ri' kq'ax paw'i chi k'ate' na kaweta'maj at che are ri Nimalaj ub'antajik k'o ri ukowinem puwi' ri kajawib'al ri ewinaq chuwachulew e kuya' ri kowinem chkech ri kraj ri are'».

³⁰K'atek'uri', chanim qastzij xb'antajik we tzij ri' ruk' ri Nab'ukodonosor, ri are' xesax ub'ik chkixo'l ri winaq; jacha kkib'an ri b'oyix xutij ri q'ayes, ri xaqk'aj xqaj puwi' ri ub'aqil, e ri uwi' xk'iyik jacha rismal taq xik e ri rixk'yaq jeri' jacha ri kixk'yaq ri chikop ajuwokaj. ³¹Aretaq chi' ok'owinaq chi ri jetaq q'ij, ri in, in Nab'ukodonosor, kinwa'lisaj ri nuwoq'och chikaj, ri nuno'j xtzalij wuk'; k'atek'uri' kintewchi'j ri Nimalaj Ub'antajik, nim kinwil wi e kinya' uq'ijil ri are', ri pa junalik k'o uk'aslemal, ri are' che nim ukowinem k'olik e pa junalik k'olik ri rajawib'al chi pa ronojel mayilq'ijisaq.

³²Konojel ri esiwani tinimit ek'o chuwachulew, chuwach are' jacha man ek'o taj,

kub'ano ri jastaq che kraj

ruk' ri jetaq ch'imil ek'o pa kaj,

e xoquje' kuk' ri esiwani tinimit ek'o chuwachulew.

Man k'o ta jun winaq kkwonik kutak'b'a' ri uq'ab' Are' on che kub'ij chrech: «¿Jas che kab'an weri'?».

³³Uchanim ri', ri nuno'j ktzalij uloq wuk', e rech ri uq'ijil ri wajawib'al xtzalij uloq wuk' ri utzil e ri je'lal; ri enuwinaq che k'o kino'jb'al e ri enima'q taq winaq xinkisik'ij e xinkikoj chi na jumul pa ri wajawib'al e xya'taj chi na chwech sib'alaj nim nub'antajik chi na.

³⁴K'atek'uri', kamik ri', ri in, in Nab'ukodonosor, nim kinwil wi e kinb'an nimaq'ij chuwach ri Ajawinel rajaw ri Kaj e kinq'ijilaj uwach, rumal rech che qastzij ronojel ri jetaq uchak,

suk'il ronojel ri jetaq ub'e,

e ri are' reta'm kuqasaj kiwach ri e'are'

che keb'in pa ri nimal.

Ri nimaq'ij rech ri B'altasar

⁵¹Ri ajawinel B'altasar kub'an jun nimalaj nimaq'ij chkech ri e'uwinaq che nim kib'antajik, we e'are' ri' ekaq'o' lajuj k'al (1.000), e chkiwach we e'are' xutijej ri amaja'. ²Aretaq chi' xtijtajak ri amaja', ri B'altasar ktaqanik arech kk'am uloq ri jetaq qumb'al amaja' b'anom ruk' q'an pwaq e saq pwaq, che ri utat, ri Nab'ukodonosor xuk'am uloq chi pa ri Tyoxlaj Ja rech ri Jerusalem, arech are kkojo chech utijik ri amaja', ri ajawinel, ri e'uwinaq che nim kib'antajik, ri erixoqilal e ri ixoqib' che erajb'ixonel are'. ³Kk'am uloq ri jetaq qumub'al amaja' che b'anom ruk' q'an pwaq e saq pwaq, che k'amom uloq chi pa ri Tyoxlaj Ja rech ri Nim Rachoch ri Dyos pa ri Jerusalem e kkiqumej ri amaja' chupam, ri ajawinel e ri e'uwinaq che nim kib'antajik, ri erixoqilal e ri ixoqib' che erajb'ixonel are'. ⁴Kkiqumej ri amaja' e nim ke'kil wi ri ekidyoses che kitz'aqom ruk' q'an pwaq e saq pwaq, ruk' saq

ch'ich' e ruk' ch'ich', ruk' che' e ruk' ab'aj. ⁵K'atek'uri', xq'alajinik nik'aj uwi' uq'ab' jun winaq che tajin ktz'ib'anik, kq'alajinik chrij ri tzuk'b'al chaj, cho ri xan pa ri Nim Rachoch ri ajawinel, e ri ajawinel kril we jun q'ab' ri' che tajin ktz'ib'anik. ⁶K'atek'uri', kk'extajik ri upalaj ri ajawinel, junwi xub'an ri uchomanik, ri ukonsil ri ra' kq'uplajik e ri uch'ek kpuk'lajik. ⁷Kuraqej uchi' e ktaqanik che kik'amik uloq ri e'ajkalde'a, ri e'ajsik'il uwach ri kaj e ri ech'ob'nelab'. K'atek'uri' ri ajawinel kch'awik e kub'ij chkech ri winaq keno'jnik pa ri B'ab'iloni'a: «Jachin ri kusik'ij we tz'ib'atalik ri' e kub'ij chwech ri kub'ij, kokisax na ri' ratz'yaq che kyaqtuntuj, kokisax ri' chuqul jun retz'ab'al che q'an pwaq e are urox ri' chkixo'l ri nim taq winaq ek'o pa ri ajawib'al». ⁸K'atek'uri', kkimulij kib' konojel ri e'uwinaq ri ajawinel che keno'jnik; k'atek'ut, man kekowin taj che usik'ixik ri tz'ib'atalik e man kekowin taj kkib'ij chrech ri ajawinel ri kub'ij. ⁹Ri rajawinel ri B'ab'iloni'a mayib'al e k'ax xub'an ri uchomab'al, xk'extajik ri upalaj, xoquje' ri nim taq uwinaq man keta'm taj uch'ob'ik weri'. ¹⁰Kpe uloq ri rixoqil ri ajawinel jawi' tajin wi ri nimaq'ij aretaq chi' xuta utzijol ri utzij ri ajawinel e ri kitzij ri enima'q taq uwinaq. K'atek'uri', ri rixoqil kub'ij: «Pa junalik k'o uk'aslemal ri ajawinel! Mub'an k'ax chawech ri jetaq achomanik, e maq'equ'marisaj uwach ri uje'lal ri apalaj. ¹¹K'o jun achi pa we awajawib'al che k'o ruk' ri kuxlab'al ri etyoxlaj taq dyos. Pa taq ri uq'ijil ri atat, xriqitajik ruk' ri are' ri no'jb'al e ri eta'mab'al jeri' jacha ri keta'mab'al ri edyos. Ri ajawinel Nab'ukodonosor, ri atat, xukoj ri are' kinimal ri emagos, ri ech'ob'nelab', ri e'ajkalde'a e ri esik'nel uwach ri kaj. ¹²K'atek'uri', we Dani'el ri', ri are' che ri ajawinel xukoj ub'i B'altasar, ruk' are' xriqitajik jun nimalaj ruxlab'al, jun nimalaj reta'mb'al e jun nimalaj uno'jb'al, e jun nimalaj reta'mab'al che uch'ob'ik ri kub'ij ri jetaq ichik', kuch'ob'o ri jetaq kub'ij ri jastaq k'u'talik e kutor ub'e ri jetaq k'ax, chasik'ij b'a' ri Dani'el e kub'ij na ri' chawech ri kub'ij».

¹³Kk'am ub'ik ri Dani'el chuwach ri ajawinel e ri ajawinel kub'ij chrech ri are': «¿La at ri at Dani'el che at jun chkixo'l ri e'ajjuda che xe'uk'am uloq pa ri Juda ri nutat ri ajawinel? ¹⁴Xinta utzijol che ri kuxlab'al ri edyos k'o awuk' at e che k'o saqil awuk', no'jib'al e sib'alaj aweta'mab'al. ¹⁵Xek'am uloq chnuwach ri winaq che keno'jnik, ri ech'ob'nelab', arech kkisik'ij uwach we tz'ib'atalik ri' e arech kkib'ij chwech ri kub'ij, k'atek'ut man kekowin taj kkib'ij chwech ri kub'ij. ¹⁶Xinta utzijol che ri at katkowinik kaya' ub'ixik ri kub'ij e che kasuk'umaj ri jetaq k'ax. We ri at katkowin che usik'ixik we tz'ib'atalik ri' e kaya' ub'ixik chwech ri kub'ij, ri at kokisax ri' awatz'yaq kyaqtuntuj e kokisax ri' jun retz'ab'alil aqul che b'anom ruk' q'an pwaq e ri at katok ri' at urox nim winaq pa ri ajawib'al».

¹⁷Ri Dani'el kub'ij chuwach ri ajawinel: «¿Chkanaj kan awuk' ri jastaq awech e chaya'a' chkech enik'aj winaq chik ri jetaq asipanik! Ri in, xas kinsik'ij ri' chrech ri ajawinel we tz'ib'atalik ri' e kinya ub'ixik ri' chrech ri kub'ij. ¹⁸Ajawinel, ri Dyos xuya chech ri atat ri Nab'ukodonosor nimalaj rajawib'al, nimalaj ub'antajik, uje'lal ri uq'ijil. ¹⁹Rumal ri nimalaj ub'antajik che xuya' chrech, are wa ri kb'anowik che keb'irb'it chuwach, konojel ri jetaq tinimit e ri jetaq ch'ab'al; ke'ukamisaj ri kraj are' e ke'uk'asb'a' kanoq ri kraj are', ke'uwa'lajisaj kiwach ri kraj are', ke'uqasaj ri kraj are'. ²⁰K'atek'ut, nimal xuna' ri ranima' e xukoworisaj ri ruxlab'al ruk' ri nimal, xa jek'u ri' xqasax uloq cho ri utem ri rajawib'al e xesax ri uq'ijilal. ²¹Ri are' xesax chkixo'l ri winaq e ri ranima' xjaltajik jacha ri kanima' ri jetaq awaj; xjeqi' chkixo'l ri jetaq b'urix; che ri uwa xutij ri q'ayes jacha ri b'oyix; xch'aqueqik ri ub'aqil ruk' ri xaqq'aj, chi k'ate' na xreta'maj che ri Dyos ri Nimalaj ub'antajik, k'o ukowinem puwi' ri kajawib'al ri winaq e kukoj pa ri kowinem jachin ri kraj ri are'. ²²K'atek'ut, ri at, at B'altasar, che at uk'ojol, man xaqasaj ta ri nimal kuna' ri awanima' kne'b'a' aweta'm ronojel weri'; ²³ri at animarisam awib' chuwach ri Ajawxel rajaw ri Kaj, ri at xattaqanik arech kk'am uloq chawach ri jetaq qumub'al amaja' rech Nim Ja, e ri at, ri e'awajaw, ri e'awixoqilal e ri e'ajb'ixonel ixoqib' xkiquumuj ri amaja' pa we

jetaq qumub'al ri', e nim xiwil wi ri jetaq dyos che etz'aqom ruk' q'an pwaq, saq pwaq, ruk' saq ch'ich' e ruk' ch'ich', ruk' che' e ruk' ab'aj, che man keka'y taj e man k'o ta kkito, e man k'o ta kkichob'o, k'atek'uri' man nim taj xawil wi ri Dyos che k'o ri awuxlab'al pa ri uq'ab' e k'o ri ukowinem puwi' ronojel ri jetaq ab'e. ²⁴Rumal k'u wa', ri Are' xutaq uloq we jun q'ab'aj ri' che utz'ib'axik le tz'ib'atalik le'. ²⁵Are wa' we tz'ib'atalik ri': Mene, Mene, Teqel e Parsin. ²⁶E are wa' ri kub'ij ri': Mene: Ri Dyos xretaj ri awajawib'al e xretaj ri jumpa' kk'is ri': ²⁷Teqel: Ri at xatpajik pa ri pajb'al e ri at kraj na ra'lal ri kapajo. ²⁸Parsin: ri awajawib'al xjach uwach e xya chkech ri e'ajmedi'a e ri e'ajpersi'a».

²⁹K'atek'uri', ri B'altasar ktaqanik arech kokisax jun kyaqtuntuj ratz'yaq ri Dani'el, e jun retz'ab'al q'an pwaq cho ri uq'ul e xya ub'ixik che ri are' are urox ri ukowinem pa ri ajawib'al.

³⁰Pa we jun chaq'ab' ri', xkamisaxik ri B'altasar che kajawinel ri e'ajkalde'a.

6¹K'atek'uri', are ri Dari'o ri ajmedi'a ri xk'amowik ri ajawib'al, ri are' k'o oxk'al keb' (62) ujunab'».

Ri enim taq winaq eq'atb'al tzij, achixom kkina' chrij ri Dani'el

²Ri Dari'o kqaj chuwach che ke'ukoj wuqk'al (120) enima'q taq winaq pa ronojel ri rajawib'al, ³etaqom ri e'are' kumal oxib' kinimal -ri Dani'el jun chki xo'l ri e'oxib' ri'-chkech ri e'are' rajawaxik che ri enima'q taq winaq kkilik' chkiwach ri kichak. Jewa' kb'anik arech man k'o ta jun k'ax e itzel kb'an chrech ri ajawinel. ⁴We Dani'el ri', q'alaj che are utzalaj winaq chi na chkiwach ri ekinimal e chkiwach ri enima'q taq winaq, rumal rech che k'o jun utzalaj ruxlab'al e ri ajawinel kuchomaj che kukoj ri are' k'amal b'e chrech ronojel ri ajawib'al. ⁵Rumal k'uri', ri ekanimal e ri enima'q taq winaq kkitzujukun jun jas uwach che man utz taj pa ri uq'atb'altzij ri amaq' arech kkowinik kub'an k'ax chrech ri Dani'el; k'atek'ut, man kekowin taj che uriqik weri' on che uriqik jun umak ri are', rumal rech che ri are' nimanelalaj winaq e man loq' taj kkoj jun umak on che man kub'an ta ri uchak. ⁶K'atek'uri', we achijab' ri' kkichomaj: «Rumal rech che man k'o ta jun umak wa' kqariq chech ri Dani'el, xuwi kqariq jun wa' pa ri uq'ijila'nik chrech ri Udyos». ⁷Ri ekanimal e ri enima'q taq winaq chi aninaq kepe uloq chuwach ri ajawinel, kech'aw ruk' e jewa' kkib'ij chrech: «¡Ayum, ajawinel Dari'o, pa junalik katk'asi'k! ⁸Ri ekanimal rech ri ajawib'al, ri eq'ataltzij, ri enima'q taq winaq, qonojel ri tinimit xqachomaj che rajawaxik che ri ajawinel ktaqan chrech utz'ib'axik jun q'atojtzij arech kuya' uchuq'ab' we jun q'ilinik ri': ronojel winaq che pa we kawinaq lajuj q'ij petinaq uloq ri', kaq'ijilanik chrech jun dyos on chech jun winaq che man at taj, ksetex ub'ik pa ri jun jul kech ri jetaq koj. ⁹Ajawinel, chab'ana' b'a' arech ktz'ib'axik weri' e xa jeri' nak'uri' kk'oji' uchuq'ab' e man kjaltaj ta uwach ruk' ri kipixab' ri e'ajmedi'a e ri e'ajpersi'a, man kuya taj kchup uwach ri are'». ¹⁰Xa jek'uri' ri ajawinel Dari'o kut'iq ri jun tz'ib'anik che rech ri jun q'ilinik.

Ri Dani'el kch'aw ruk' ri Dyos

¹¹Aretaq chi' ri Dani'el xuta utzijol che xt'iqik ri jun tz'ib'anik, kaq'an pa ri rachoch. Ri jetaq uwantana ri uk'olb'al che k'o chikaj kka'y apan chuwach ri Jerusalem e oxmul pa jun q'ij, ri are' kxuki'k, kch'aw ruk' ri Dyos e kukub'a' uk'ux chrij ri Dyos; xas jewa' ub'anom uloq ronojel q'ij. ¹²We achijab' ri' aninaq kepe uloq e kkiriqa' ri Dani'el che tajin kuk'omij e tajin kch'aw ruk' ri Dyos. ¹³K'atek'uri', keb'e chuwach ri ajawinel e ke'kina'tisaj chrech ri

jun q'ilinik xutz'ib'aj: «¿La man xat'iq ta k'ut ri at ri jun q'ilinik jawi' kub'ij wi che ronojel winaq che pa we kawinaq lajuj q'ij ri', we kch'aw ruk' jun dyos on ruk' jun winaq, che man at taj, ajawinel, ksetex ub'ik ri are' pa ri jun jul kech ri koj?». Ri ajawinel kub'ij: «Ri jun jas uwach ri' q'ilom pa junalik jeri' jacha ri pixab' kech ri e'ajmedi'a e ri e'ajpersi'a e man k'o ta tzalejem chech». ¹⁴K'atek'uri', kkib'ij chrech ri ajawinel: «Ri Dani'el, ri achi che jun chkixo'l ri e'ajjuda che xepe uloq waral, man katunimaj taj ri at, ajawinel, e xoquje' man kunimaj ta ri jun q'ilinik xa- tz'ib'aj e xat'iqo: oxmul che jun q'ij kch'aw ruk' ri Udyos». ¹⁵Aretaq chi' ri ajawinel kuta' we tzij ri', sib'alaj xmayowik e kraj kuto' uwach ri Dani'el. Tza k'ate' aretaq chi' xqaj ri q'ij, xas xutzukuj jun b'e chrech weri'. ¹⁶K'atek'ut, we achijab' ri' keb'iririk ketzalij chi uloq chuwach ri ajawinel e kkib'ij chrech: «Ri at aweta'm ajawinel, che ri kipixab' ri e'ajmedi'a e ri e'ajpersi'a, che jun q'ilinik on jun tz'ib'anik che xuya ri ajawinel, man loq' taj kchup uwach».

Ksetex ri Dani'el chkixo'l ri koj

¹⁷K'atek'uri' ri ajawinel xtaqanik arech kk'am uloq ri Dani'el e che ksetex ub'ik pa ri kijul ri koj. Ri ajawinel kub'ij chrech ri Dani'el: «Ri Adyos, che utzalaj upatanixik kab'ano kuto' awach ri'». ¹⁸Kk'am uloq jun ab'aj, e ri ajawinel kukoj chuchi' ri jun jul, e kut'iq ri ab'aj ruk' ri umulq'ab' e ruk' ri kimulq'ab' ri enima'q taq uwinaq, arech man loq' taj kk'extajik ri xuriq ri Dani'el pa ri uk'aslemal. ¹⁹Ri ajawinel kok pa ri Nim Rachoch, kmewajik jun aq'ab', e man xuya ta alaj che kek'am uloq ixoqib' chrech. E xel ub'i ri uwaram ²⁰e aretaq chi' xsaqarik pa ri jun q'ij chik, ri ajawinel kwa'lijik ub'ik e xas aninaq kb'e k'a ri kijul ri koj. ²¹Kqib' ukoq chuchi' ri jun jul e kuraq ukoq uchi', e ruk' xib'rikil kub'ij chrech ri Dani'el: «Dani'el, at upataninel ri k'aslik Dyos, ri Adyos, che utzalaj upatanixik kab'ano, ¿la xkowinik che ri ato'ik pa ri kijul ri koj?». ²²Ri Dani'el kub'ij uloq chrech ri ajawinel: «¿Pa junalik ri ak'aslemal Ajawinel!». ²³Ri Nudyos xutaq uloq ri utaqo'n are', xutz'apij ri kichi' ri koj e man k'o ta k'ax xkib'an chwech, rumal rech che ri in, in suk' chuwach ri are'. Xoquje', chawach ri at, at ajawinel, man k'o ta numak». ²⁴Ri ajawinel sib'alaj kki'kotik e xtaqanik arech kesax uloq ri Dani'el pa ri kijul ri koj. Kesax ub'i ri Dani'el pa ri jun jul e man k'o ta jun sokotajinaq chrech xriqtajik, rumal rech che ri are' xukub'a' uk'u'x chrij ri Udyos. ²⁵Ri ajawinel ktaqanik che kik'am uloq ri achijab' ri xkikoj tzij chrij ri Dani'el arech kek'yaq ub'i pa ri kijul ri koj, ri e'are', ri kalk'uwa'l e ri kixoqilal, e maja' ke'opan chuxe' ri jul, ri ekoj xkik'yaq kib' chki' e xkijoq'opij ri kib'aqil.

Ri ukobj'al ri ajawinel

²⁶K'atek'uri', ri ajawinel Dari'o kutz'ib'aj ub'ik chkech konojel ri jetaq tinimit, ri jetaq amaq' e ronojel ch'ab'al che k'o chuwachulew: «¿Nimalaj utzil piwi! ²⁷Pa ri nub'i' in, ktz'ib'axik: che pa ronojel ri jetaq utinimit ri wajawib'al, chxib'ix b'a' ib' chrech e chb'an b'irb'item chuwach ri Udyos ri Dani'el, rumal rech che are ri Are' ri k'aslik Dyos pa junalik -ri rajawib'al man kk'is ta tzij puwi' e ri nimalaj uq'atb'altzij man k'o ta uk'isb'alil ri' - ²⁸ri Are' ke'ukol ri winaq e kuto' kiwach, kub'an jetaq k'utb'al e jetaq mayb'al, pa ri kaj e cho ri uwachulew; ri are' xukol ri Dani'el chkiwach ri koj».

²⁹We Dani'el ri' xwachinik ri uk'aslemal pa ri rajawib'al ri Dari'o e pa ri rajawib'al ri Siro ri ajpersi'a.

Ri richik' ri Dani'el: ri kijeb' chikop

⁷Pa ri nab'e junab' rech ri B'altasar, rajawinel ri B'ab'iloni'a, ri Dani'el k'o jun richik' xub'ano e kuchomaj k'i jastaq pa ri ujolom aretaq chi' kotz'ol cho ri uch'at. Xutz'ib'aj ri richik'. Are weri'. ²Ri Dani'el kub'ij: ri in xinwil weri' pa taq ri wichik' chaq'ab': ri kijeb' kyaqiq' rech ri kaj xkichuq'cha' ri nimalaj polow; ³k'atek'uri', ekijeb' ejalajoj nimalaj taq chikop ke'el uloq chi pa ri polow uloq. ⁴Ri nab'e jacha jun koj che uxik' xik k'o chrech. Je' nak'ut, arechi' tajin kinwilo, kmich' ub'ik ri uxik', kch'elex ub'ik cho ri ulew e kutak'ab'a' rib' cho ri are' cho taq ri raqan jeri' jacha jun achi e xya' chrech jun ranima' winaq. ⁵K'atek'uri' k'o chi jun ukab' chikop chikaj, jeri' jacha jun oso, kotolik chuwach jun utz'altmal, chuxo'l ri uware' k'o oxib' k'alk'a'x: Kb'ix chrech: «Chatwa'lijoq e chatok che utijik sib'alaj ti'j». ⁶K'atek'uri', tajin kinwil na e kinwil chi jun chikop jeri' jacha jun b'alam che k'o kijeb' uxik' chutzaltmal jacha ri chikop ajuwokaj; we jun chikop ri' k'o kijeb' ujolom e xya chech ukowinem. ⁷K'atek'uri' kinwil na jun chik che kaq'alajinik pa ri wichik' chaq'ab'. Jun ukaj chikop chik, xib'al, k'ax kka'yik, k'o sib'alaj uchuq'ab'; k'o puchi' nimalaj taq ch'ich' uware: ktijinik e kwaqanik e ri kto'taj kanoq, ronojel kutak'alb'ej ruk' ri raqan. Ri are' jalajoj chkiwach ri enab'e taq chikop e lajuj ruka' k'olik.

⁸Aretaq chi' tajin kinwil ri taq ruk'a', chi xaqte' xinwilo che kk'iy uloq jun chik ruka' chuxo'l ri nik'aj chik, jun alaj ruka' chik; oxib' chrech ri nab'e taq ruk'a' xb'oq ub'ik chuwach ri are', e we jun ruk'a' ri' k'o uwoq'och jacha uwoq'och winaq e k'o jun uchi' che nimalaj taq yoq'oj kub'ij.

Ri ichik' puwi' ri Nim Winaq chik

e puwi' ri Uk'ojol ri achi

⁹Aretaq chi' tajin kinwil in weri':

Kokisax ejujun taq tem
e xt'uyi' jun nim winaq chik.
Saq ri ratz'yaq, jacha ri saq tew;
ri uwi' k'o pa ri ujolom,
sib'alaj ch'ajch'oj jacha rismal chij.
Ri utem jeri' jacha uxaq taq q'aq'
ruk' setesik taq q'aq' che kajinowik.

¹⁰Jacha jun nima' rech q'aq' kchojojik chi chuwach ub'i ri are'.

Ek'i taq kaq'o' lajujk'al (1.000)
xkipatanij ri are',
sib'alaj ek'i taq kaq'o' lajuj k'al etak'toj
chuwach ri are'.
Ri eq'ataltzij xet'uyi'k,
e xetortajik ri jetaq wuj.

¹¹Kinka'y apanoq rumal ri roq'b'al ri nimalaj taq jastaq tajin kub'ij ri ruk'a' wakax, e xinka'y na chi aretaq chi' xkamisax ri jun chikop e ri ub'aqil muchu'l xb'an kan chrech e xsetex ub'i pa taq ri uxaq q'aq'. ¹²Xesax ri kowinem chkech ri enik'aj chik chikop chik, k'atek'ut, xtiq chi na uwi' ri kik'aslemal, keb' oxib' q'ij chi na e keb' oxib' junab' chi na.

¹³Ri in tajin kinwil na pa jetaq wichik' chaq'ab':

K'atek'uri',
xpe uloq pa taq ri sutz' chikaj,

jun che jacha uk'ojol achi.
 Xpe uloq,
 kusuk' ub'i ruk' ri Nim Winaq chik
 e xk'am ub'i chuwach ri are'.

¹⁴Chrech ri are' xya' ri nimalaj tinimit,
 xya' uq'ij e xya rajawib'al
 e konojel ri jetaq tinimit, ri jetaq amaq',
 konojel ri jetaq ch'ab'al
 xkipatanij ri are'.
 Chi pa junalik ri nimalaj utinimit
 che man k'o ta jumul kok'owik
 e man k'o ta jumul kchup
 uwach ri rajawib'al.

Ri kub'ij ri richik'

¹⁵Ri in, in Dani'el sachib'al k'u'x xkanajik ri wuxlab'al rumal ri jetaq wichik' e k'ax xkanaj kan ri nujolom rumal ri xq'alajisax chnuwach. ¹⁶Xinqet koq ruk' jun chkech ri winaq che etak'al chila' e xinta' chrech arech kub'ij chwech ri saqalajtziy puwi' ronojel weri'. Ri are' kub'ij chwech ri kraj kub'ij ronojel we jastaq ri': ¹⁷«We kijeb' nimalaj taq chikop ri', ekijeb' ajawinel che kewa'laj uloq cho ri uwachulew. ¹⁸Ri kkik'am na ri ajawib'al e'are' ri etyoxlaj taq winaq rech ri Nimalaj ub'antajik e ri e'are' junalik k'o ri ajawib'al kuk', chub'eq'ij chub'esaq». ¹⁹K'atek'uri', xinto arech kya' ub'ixik chwech ri saqalaj tziy puwi' ri jun ukaj chikop, che jalajoj chkixo'l ri nik'aj chik, nimalaj xib'al, k'o ch'ich' taq uware e saq ch'ich' ri rixk'yaq, kutijo e kuwaqaqej e kuxaq'lej ronojel ri kto'taj kanoq; ²⁰k'atek'uri', chunaqaj ri lajuj ruk'a' k'o puwi' ri ujolom –e ri jun chik ruk'a' che xk'iy loq e che xetzaq ub'i chuwach ri oxib' nab'e, e we jun ruk'a' ri' che k'o uwoq'och' e k'o jun uchi' che kub'ij nimalaj taq jastaq e che are nimalaj uwach chkiwach ri nik'aj taq ruk'a' chik. ²¹Ri in tajin kinwilo che we jun ruk'a' ri' kch'o'jin kuk' ri etyoxlaj taq winaq e kch'akan pakiwi', ²²xas k'ate' xpe na ri Nim Winaq chik che ub'anik ri q'atb'altziy rech utoq'ob'isaxik kiwach ri e'utyoxlaj taq winaq ri Nimalaj Ub'antajik, e xopan ri junab' che ri etyoxlaj taq winaq xya'taj chkech ri kajawib'al.

²³Ri are' jewa' kub'ij ri':

«Ri ukaj chikop, jun ukaj ajawib'al ri' che kk'oji' chuwachulew, jalajoj ri' chkiwach konojel ajawib'al. Kub'iq'ej ub'ik ri' ronojel ri uwachulew, kuxaq'alb'ej na ri' ri are' e kuqajb'ej na ri' ronojel. ²⁴K'atek'uri', ri lajuj ruk'a': ruk' we jun ajawib'al ri' kewa'laj uloq ri' elajuj ajawinel e kwa'laj chi aq'anoq jun chkiwach ri e'are'; ri are' jalajoj ri' chkiwach ri enab'e e ke'uqasaj na ri' ri e'oxib' ajawinel.

²⁵Kub'ij na ri' itzel taq tziy puwi'
 ri Nimalaj Ub'antajik e ke'ukoj na ri'
 pa ri k'ax ri etyoxlaj taq winaq
 rech ri Nimalaj Ub'antajik.
 Kuchomaj ri' arech kuk'ex
 ri taq q'ij e ri taq pixab',
 kijach ri' ri etyoxlaj taq winaq puq'ab'
 pa jun cholq'ij e jun cholq'ij chik
 e panik'aj chrech jun cholq'ij chik.

²⁶K'atek'ut, ri eq'ataltziy ket'uyi' na ri'

e ktoqix ub'ik ri' ri ukowinem ri are',
 kk'is tzij ri' puwi'
 e kchup uwach ri' chi pa junalik.

²⁷K'atek'uri', ri ajawib'al e ri nimalaj tinimit
 e ri nimalaj kib'antajik ri jetaq
 ajawib'al che ek'o chuxe' ri taq
 kaj kya'taj na ri' chkech ri etyoxlaj taq
 uwinaq ri Nimalaj Ub'antajik.

Junalikalaj ajawib'al ri' ri rajawib'al,
 e konojel ri nima'q taq tinimit kkipatanij na ri' ri are' e keniman ri' chech».

²⁸Chiri' ri uk'isb'alil we tzij ri'.

Ri in, in Dani'el, sib'alaj k'ax xkanaj ri nuhomab'al, ri nuwach xk'extajik e ri in xink'ol
 we jastaq ri' pa ri wanima'.

Jun richik' ri Dani'el, ri ama' chij e ri ama' k'isik'

⁸Pa ri oxib' junab' rech ri rajawib'al ri B'altasar, ri in, in Dani'el, chuwach chi aq'anoq ri
 jun nab'e wichik', xuk'ut rib' chnuwach jun chik wichik'. ²Aretaq chi' xinwil ri wichik',
 kinwil wib' pa ri Susa, ri kowlaj tinimit che k'o pa ri rulew ri Elam; e aretaq chi' xinwil
 weri', ri in, in k'o chuchi' ri tinimit Ulay. ³Xinyak ri nuwoq'och arech kinka'yik. Xinwil jun
 ama' chij k'o chuwach ri uchi' tinimit. K'o keb' ruk'a'; nimalaj taq ri keb' ruk'a', k'atek'ut,
 jun are nim chuwach ri jun chik, e ri jun che nim xk'iy uloq, are ri jun ukab'. ⁴Xinwil ri ama'
 chij che ktoq'on ruk' ri ruk'a' pa ri Relb'alq'ij, pa ri Rikyaq'ab' ri relb'alq'ij e pa Umox
 relb'alq'ij. Man k'o ta jun chikop kkowin chrech are', man k'o ta jun kkowinik kanimaj
 ub'ik chuwach ri are'. Kub'ano ri jastaq che kraj ri are', e xa jek'uri' xk'oji' sib'alaj
 ukowinem.

⁵Ri in tajin kinwilo weri', k'atek'uri' jun ama' k'isik' kpe uloq chi pa ri uqajib'alq'ij,
 kusutej ronojel ri uwachulew, k'atek'ut man xutak'alb'ej ta ukoq ri ulew; e we jun ama'
 k'isik' ri' k'o jun «je'likalaj» ruk'a' panik'aj chuxo'l ri keb' uwoq'och. ⁶Xqet ukoq ruk' ri
 ama' chij che k'o keb' ruk'a', che wilom chi in, tak'al chuwach ri uchi' tinimit e xukoj anim
 kb'e ruk' ri are' xas jumpa k'o wi ri uchuq'ab'. ⁷Xinwilo ri are' che xuriqua' ri ama' chij e
 kch'ojin ruk' ri are', k'a'narinaq ruk' are' e xujich'ij ri ama' chij, xuq'ip ub'ik ri keb' ruk'a', e
 ri ama' chij man xkowin taj xtoq'on chrech ri are'; xuk'yaq pulew e xuxaq'alb'ej ri are';
 man k'o ta jun arech kuto' uwach ri ama' chij ri'. ⁸Sib'alaj xk'iy uchuq'ab' ri ama' kisik' ri',
 k'atek'ut, aretaq chi' tz'aqatalaj ri uchuq'ab' k'olik, ri jun nim ruk'a' k'olik xq'upatajik ub'ik,
 e pa ri uk'exwach xek'iy uloq kijeb' «je'lik'alaj» taq ruk'a' che kisuk'ub'am ub'ik kib' pa ri
 kijeb' kyaqiq' rech ri uxkut kaj.

⁹Chi jun chkech ri ruk'a' xel uloq jun alaj ruka', xk'iyik e kusuka'b'a' ub'i pa ri ub'e ri
 Umox relb'alq'ij, pa ri Relb'alq'ij e pa ri Rulewal rech ri Q'ijil. ¹⁰Xk'iy ub'ik e kopanik kuk' ri
 e'ajch'ojab' rech ri kaj, e xuk'yaq uloq cho ri uwachulew nik'aj chkech ri ajch'ojab' e
 chkech ri ch'imil e xe'uxaq'alb'ej ruk' ri raqan. ¹¹Xas xopanik wi ruk' ri K'amalb'e' chkech ri
 e'ajch'ojab', xuchup uwach ri junalik tab'al toq'ob' e xutota' ub'ik ri uk'olb'al ri tyoxlaj
 rachoch, ¹²xoquje' xe'utota' ub'ik ri e'ajch'ojab'; pa uk'exwach ri tab'al toq'ob' xukoj ri itzel
 e xusetej ub'ik pulew ri saqalajtzi; jewa' xub'ano e utz xel chuwach. ¹³K'atek'uri', xinta jun
 tyoxlaj winaq che kch'awik, e jun tyoxlaj winaq chik che kub'ij chrech ri jun che kch'awik:
 «¿Chi k'ate' jampa' na che ri jun ichik': ri junalik tab'al toq'ob', ri k'ax, ri itzel, ri tyoxlaj
 k'olb'al e ri e'ajch'ojab' che exaq'alb'em chuxe' ri taq aqanaj?». ¹⁴Kutzalej uwach chrech:

«Keb' mil juwinaq lajuj k'al chaq'ab' e aq'ab'il e k'atek'uri' kkich'ojij uta'ik ri' arech tyoxlaj k'olb'al».

**Ri taqo'n Gab'ri'el kuchololej ub'ixik
ri kub'ij ri ichik'**

¹⁵Ri in, in Dani'el xinwil we jun ichik' ri' e kwaj kinweta'maj ri kraj kub'ij. K'atek'uri', xinwilo che tak'al chnuwach jacha jun achi. ¹⁶E xinta jun ch'ab'al rech achi che kch'aw puwi' ri Ulay, kuraq uchi': «ǃGab'ri'el, chaya'a' ub'ixik chrech we jun ri' ri kub'ij we ichik' ri'!». ¹⁷Ri are' xopan pa ri k'olb'al jawi' in tak'al wi in, e aretaq chi' xqet koq wuk', ri in sib'alaj xinxib'ij wib' e jupalik xintzaq chuwach ri ulew. Xub'ij chwech: «Uk'ojol achi, chach'ob' b'a' weri': ri jun ichik' ri' are kub'ij ri uq'ijil ri k'isb'al q'ij». ¹⁸Ruk' we kub'ij chwech ri', ri in xsach ri nuchomab'al, e jupalik xqaj ri nupalaj cho ri ulew. Ri are' xinuchap ukoq e xinuwa'lisaj. ¹⁹Xub'ij: «Je' nak'ut, ri in kink'ut na chawach ri kk'ulmatajik pa ri uk'isb'al ri uq'aq' royowal. Rumal che ch'ikatalik ri uq'ij ri K'isb'alil.

²⁰Ri jun ama' chij che xawil at, ri keb' ruk'a', e'are' ri kajawinelab' ri e'ajmedi'a e ri e'ajpersi'a. ²¹Ri ama' k'isik' are ri rajawinel ri Yawan, ri nimalaj ruk'a' che k'o panik'aj chrech ri keb' uwoq'och, are ri nab'e ajawinel. ²²Ri ruk'a' che xq'upitaj ub'ik e ri kijeb' ruk'a' che xe'el uloq pa uk'exwach, ekijeb' ajawib'al ri' che ke'el uloq chi ri ramaq', k'atek'ut man kk'oji' ta ri' kuk' ri uchuq'ab' ri are'.

²³«K'atek'uri', pa ri uk'isb'al ri kajawib'al, aretaq chi' sib'alaj kimak kkib'ano, kwa'laj uloq ri' jun ajawinel che xib'al kka'yik, che sk'aj ri' chrech ri wi'tal, ri man kuta ta ri ch'ab'exik e sk'aj ri' chrech ri sub'nik.

²⁴Kk'iy na ri' ri uchuq'ab'

-k'atek'ut, man rumal ta ri'
ri are' kk'oji' ri uchuq'ab'-
Kuk'is tzij ri' puwi' nimalaj taq jastaq,
utz taq ch'akoj ri' kuriqo
pa taq ri uchak ri',
kuk'is tzij ri' pakiwi'
ri nimalaj kib'antajik
e ri kitinimit ri etyoxlaj taq winaq.

²⁵K'atek'uri' rumal ri uno'jb'al,

are ri man tzij taj kch'akan ri' puq'ab'.
Nimal ri' kuna' pa ri ranima',
k'atek'uri', aretaq chi' man k'o ta
na'tal ri' chkech sib'alaj winaq,
kuk'is tzij ri' pakiwi'.

Kch'ojinik ri' ruk' ri Nimalaj Ub'antajik che kech ri winaq che nim kib'antajik,
k'atek'ut -man rumal ta jun uq'ab' winaq- ri are' kqasax ri'.

²⁶Qastzij ri ichik' rech ri jetaq ch'aq'ab' e rech ri jetaq aq'ab'il che xb'ixik pa we tzij ri', k'atek'ut ri at, chamemerisaj ri achi' chrech we awichik' ri', rumal rech che kraj na k'i taq q'ij arech kpetik weri'».

²⁷Ri in, in Dani'el xsach ri nuchomab'al e xinya'b'anik k'i taq q'ij. K'atek'uri', ri in xinwa'laj chik arech kinok il chrech ri nuchak chunaqaj ri ajawinel. Numemerisam wib' chrech ri wichik' e man kinch'ob' ta ri ucholaj.

Ri Dani'el kch'aw ruk' ri Dyos

9¹Pa ri nab'e junab' rech ri Dari'o, kija'lil ri e'ajmedi'a, uk'ojol ri Artaxerxes, ri are' che ajawinel pa ri rajawib'al ri Kalde'a, 2^{pa} ri nab'e junab' ri rajawib'al, ri in, in Dani'el, utz unik'oxik xinb'an pa ri jetaq Tz'ib'atalik, ri junab' –che xuya ub'ixik ri utzij ri Yahweh chech ri Jeremi'as ri q'axel utzij ri Dyos– che rajawaxik kok'owik puwi' ri wilitajinaq taq ab'aj rech ri Jerusalem, oxk'al lajuz (70) junab'. 3^{Xinka'yisaj} apan ri nuwach chuwach ri Ajawxel Dyos arech k'i taq q'ij kinta' chrech ruk' ch'awem ruk' ri Dyos e kink'omij chech, ruk' kinmewajik, kinkoj ri koxtar e ri chaj pa nujolom. 4^{Xink'omij} chrech ri Yahweh Nudyos, e xinb'ij chrech:

«Je' nak'ut, Wajawxel, Nimalaj Dyos e at xib'rikil, che kak'ol ri chapb'alq'ab' e ri sipanik chkech ri katkiloq'oq'ej ri at e kkik'aslemaj ri jetaq apixab'. 5^{Ri} uj, ujmakuninaq, qab'anom ri man suk' taj, qab'anom ri itzel, man xqak'ol ta ri saqalajtzij e xqak'yaq kanoq ri apixab' e ri jetaq ataqanik. 6^{Ri} uj man xqata ta ri kitzij ri e'apataninelab' ri eq'axel utzij ri Dyos che xkib'ij ri tzij pa ri ab'i' chkech ri eqajawinel, chkech ri eqanimal, chkech ri eqatat, chkech konojel winaq ek'o pa ri qatinimit. 7^{Chawech} at Ajawxel, ri suk'il e k'ixb'al ri qapalaj, jeri' jacha pa we jun q'ij ri' ri uj che uj ajjuda, che uj siwantinimit rech ri Jerusalem, konojel ri Isra'el, ri ek'o naj e ri ek'o naqaj pa ronojel ri jetaq amaq' jawi' xujak'yaq ub'ik ri uj, rumal ri jetaq itzel che xqab'an chawach. 8^{Yahweh}, k'ixb'al ri qapalaj chawach, k'ixb'al kech ri eqajawinel, ri eqanimal, ri eqatat qanan, rumal rech che xujmakunik chawach. 9^{Chrech} ri Ajawxel che Qadyos, ri loq'oq'eb'al k'u'x e ri sachb'al mak, rumal rech che man xqak'ol ta ri saqalajtzij, 10^e ri uj ma xqata' ta ri uch'awib'al ri Yahweh Qadyos arech kqaterne'b'ej ri jetaq upixab' che xuya ri Are' chqech kumal ri e'upataninelab' ri eq'axel utzij ri Dyos. 11^{Konojel} ri Isra'el xketzelaj ri apixab', xetzalij pa kaqan e man xkaj taj xkita' ri ach'ab'al, k'atek'uri' xqaj paqawi' ri kyaqsaq e ri k'ax taq tzij tz'ib'atalik pa ri upixab' ri Mo'ises, ri upataninel ri Dyos rumal rech che xujmakun chuwach ri are'. 12^{K'atek'uri'}, ri are' qastzij xub'ano ri tzij che xub'ij paqawi' ri uj e pakiwi' ri winaq nim kib'antajik che eq'atb'altzij paqawi': Che kupetisaj na uloq paqawi' jun nimalaj k'ax che man k'o ta jumul jeri' k'ulmatajinaq chuxe' ri kaj pa ri Jerusalem. 13^{Ri} tz'ib'atalik pa ri upixab' ri Mo'ises, ronojel we k'ax ri' xpe paqawi', k'atek'ut ri uj man qaja'marisam taj ri upalaj ri Yahweh, Qadyos, man qak'exom ta ri qak'aslemal chech ri qetzalal, man k'o ta kaqatijoj qib' chrech ri saqalaj atzij. 14^{Ri} Yahweh rilom we k'ax ri', xupetisaj uloq paqawi'. Rumal rech che ri Yahweh Qadyos, suk' pa ronojel ri jetaq uchak ub'anom, k'atek'ut, ri uj man qatatab'em ta ri uch'ab'al. 15^{K'atek'uri'}, kamik ri', Ajawxel Qadyos, che ruk' achuq'ab' xe'awesaj uloq ri awinaq pa ri Egipto –e ruk' weri' xach'ak ri uq'ijil ri ab'i' qas k'ate' na k'o pa we q'ij kamik ri'–, ri uj xujmakunik, xqab'an ri itzel. 16^{Ajawxel}, rumal ronojel ri asuk'il, chawesaj ub'ik ri uq'aq'al awoyowal e ri k'ax puwi' ri Jerusalem, ri atinimit, ri tyoxlaj ajuyub', rumal ne ri qamak uj e rumal ri ketzelal ri eqatat, ri Jerusalem e ri siwan atinimit xa tze'b'al kiwach chkixo'l konojel ri eqak'ulb'at. 17^{Kamik} ri' chatatab'ej b'a', Qadyos, ri uch'awem kub'an ri apataninel awuk' e ri kuk'omij chawech. Ajawxel, rumal ri aq'ijil chchuple'n b'a' ri awach pa ri tyoxlaj ak'olb'al che k'isinaq tzij puwi'. 18^{Chatak'ab'a'} b'a' ri axikin che nutayik Nudyos! Chatoro' b'a' ri awoq'och e chujawila' che k'isinaq tzij paqawi' e puwi' ri tinimit jawi' ksik'ix wi ri ab'i'! Jayi', man xata kaqtoq'ej qib' chawach ruk' ri suk' taq qachak e k'atek'uri' kqaq'ej ri uwal taq qawach chawach, xane are kqatoq'ej qib' ruk' ri nimalaj loq'oq'eb'al ak'u'x. 19^{Ajawxel}, chujatatab'ej b'a'!, ¡Ajawxel, chasacha' b'a' ri qamak! ¡Ajawxel chawilij b'a' weri' e chab'ana' b'a' ri achak! Matb'iytajik che ub'anik weri'! –xas rumal awech at Nudyos! Rumal rech che ksik'ixik ri ab'i' waral pa we atinimit ri' e kumal ri siwan atinimit».

Ri taqo'n Gab'ri'el kuya ub'ixik

ri kub'ij ri tzij

²⁰Tajin na kintzizonik, kinch'aw na ruk' ri Dyos, tajin kinsol na ri numak e ri kimak ri enuwinaq Isra'el e tajin na kinchojej ri woq'ej chuwach ri Yahweh Nudyos, pa ri utoq'ob' ri tyoxlaj ujuyub' ri Nudyos; ²¹tajin na kinb'an ri nuch'ab'al, aretaq chi' ri Gab'ri'el, ri jun winaq che xinwil in pa ri umajib'al ri wichik', krapapik e kqaj uloq panuwi' aretaq chi' k'o ri tab'al toq'ob' rech b'enaq'ij. ²²Kpetik, kch'aw wuk' e kub'ij chwech: «Dani'el, ri in xinpe uloq, xinell uloq arech ki'ntijoj ri ano'jb'al. ²³Qas aretaq chi' xachaple'j ri awoq'ej, k'o jun tzij xb'ixik e ri in xinpetik arech ki'nb'ij chawech. At ri at jun winaq rech ri loq'oq'eb'al k'u'x. Chaweta'maj b'a' ri tzij, chach'ob' b'a' ri ichik'.

²⁴«Oxk'al lajuj xmano q'atom chkij

ri awinaq e chrij ri tyoxlaj atinimit
arech kk'is ri itzel,
arech kt'iqik ri jetaq makaj
arech kpichtajik ub'ik ri itzel,
arech kokisaxik ri junalikalaj suk'il,
arech kt'iqitajik ri jetaq ichik'
e ri kitzij ri eq'axel utzij ri Dyos,
arech kji'onsa'xik ri' ri jun k'olb'al
che Tyoxlaj k'olb'al chkixo'l
ri etyoxlaj taq k'olb'al.

²⁵Chaweta'maj e chach'ob'o' b'a'

weri' ruk' ri ano'jb'al:
Qas aretaq chi' xel uloq we tzij ri'
«Chtzaliq uloq e chyaktajoq
chi jumul ri Jerusalem"
chi k'ate' jun Winaq Nim ub'antajik
che ji'onsam, wuqub' xmano
e oxk'al keb' xmano,
kub'an chi na utz ri' ri jetaq k'ayb'al
e ri jetaq tapya,
k'atek'ut, weri' kb'antajik wa'
pa ri k'ax taq q'ij.

²⁶K'atek'uri', aretaq chi' ok'owinaq

chik ri oxk'al keb' xmano,
jun winaq che ji'onsam kchup na
uwach ri' e man kk'o'ji' ta chi jun ri'...
ri tinimit e ri tyoxlaj k'olb'al
kchup na uwach
rumal jun winaq nim
ub'antajik che kpe na.
Nimalaj k'ax ri' ri uk'isb'alil,
e pa ri uk'isb'alil, k'o ri' ri ch'o'j
e ri jetaq k'ax che tz'ib'atalik.

²⁷K'atek'uri', jun xmano kub'an na ri'

jun utzalaj chapb'alq'ab'
kuk' ek'i taq winaq;

e pa unik'ajal ri xmano
 kub'an ri' arech man k'o ta chi
 ri tab'al toq'ob' e ri jetaq sipanik
 e puwi' ri uxik' ri Nim Rachoch
 ri Dyos k'o ri itzel rech ri itzel,
 e chi k'ate' na pa ri q'ij
 che tz'ib'atalik kqaj ri uk'isik tzij
 puwi' ri jun winaq ajb'anal k'ax».

Ri ichik' puwi' ri jun winaq che lino ri ratz'yaq ukojom

10¹Pa ri oxib' junab' rech ri Siro rajawinel ri Persi'a, xuk'ut rib' jun tzij chrech ri Dani'el, che B'altasar ri jun chik ub'i': ri tzij che qastzij, jun nimalaj ch'o'j. Ri tzij xokik pa ri are', xya'taj ri uno'jib'al pa ri jun richik'.

²Pa we taq q'ij ri', ri in, in Dani'el xinmewajik oxib' xmano: ³man k'o ta je'likalaj wa xintijo; ri nuchi' man k'o ta ti'ij, man k'o ta amaja' xuna'o, e man k'o ta xepo xinkoj panuwi' chi k'ate' na ri uk'isik ri oxib' xmano. ⁴Pa ri kawinaq kijeb' q'ij rech ri nab'e ik', aretaq chi' ri in, in k'o chuchi' ri nimalaj nimaja', ri Tigris, ⁵xinyak aq'anoq ri nuwoq'och arech kinka'yik e xinwil weri': Jun achi che lino ri ra- tz'yaq ukojom, uximom ri upam ruk' utzalaj q'an pwaq, ⁶ri ub'aqil jeri' jacha ri ab'aj ksaqatan upam, ri uka'yb'al jeri' jacha ri kuypa', ri uwoq'och jeri' jacha jun chajb'al che kajanin q'aq' chrech, ri uq'ab' e ri raqan jeri' jacha ri saq ch'ich' che je'likalaj uchakuxik b'anom, ri uch'ab'al ri jetaq utzij jeri' jacha ejumulaj winaq.

⁷Ri in, in Dani'el, nutukel xinwil we jun ka'yb'al ri'; ri achijab' che ek'o wuk' man xkil taj we jun wachb'al ri', k'atek'ut sib'alaj xeb'irb'itik e xe'animaj ub'ik che uk'u'ik kib'. ⁸Ri in xinkanaj kanoq nutukel che rilik we nimalaj wachb'al ri'; man k'o ta chi nuhuq'ab', xk'extajik ri nuwach, man utz ta chik kinka'yik, e xas man k'o ta chi nuhuq'ab' xinkanajik.

Kuk'ut rib' ri taqo'nel

⁹Xinta ri uch'ab'al ri jetaq utzij, e rumal ri uch'ab'al ri jetaq utzij, ri in, xq'equ'ma'rik ri nuwach e jupalik xintzaq cho ri ulew. ¹⁰K'atek'uri', jun q'ab'aj xinuchap ukoq e xumajij b'irb'item ri waqan e ri upanuq'ab'. ¹¹Xub'ij chwech: «Dani'el, ri at che at jun achi rech ri jetaq loq'oq'eb'al k'u'x, qas chach'ob'o b'a' ri jetaq tzij che kinya na ub'ixik chawech: Chatwa'ljoq; rumal rech che ri in, in taqom uloq awuk'». Aretaq chi' tajin kub'ij we tzij ri', kinb'ir'itik xinwa'lijik. ¹²K'atek'uri' xub'ij chwech: «Maxib'ij b'a' awib' Dani'el, rumal rech che chi pa ri nab'e q'ij aretaq chi' ri at ruk' ronojel awanima' xawaj xach'ob'o ri jastaq, e man xanimarisaj ta awib' chuwach ri Dyos, xtatajik ri atzij e xas rumal ri atzij ri in xinpetik. ¹³Ri winaq Nim Ub'antajik pa ri Persi'a ub'anom ch'o'j wuk' xas kawinaq jun q'ij, k'atek'ut ri Migue'l, jun chkixo'l ri enab'e winaq che Nim Kib'antajik, xpe che nuto'ik. Xinya' kanoq ri are' kuk' ri e'ajawinel rech ri Persi'a arech kch'o'jinik kuk', ¹⁴e ri in xinpetik arech kach'ob'o ri jastaq che kpe na pakiwi' ri e'awinaq pa ri uk'isb'alil ri jetaq q'ij. Rumal rech che k'o na jun k'ak' ichik' pa taq we q'ij ri'».

¹⁵Aretaq chi' xub'ij chwech we tzij ri', xinqasaj ri nupalaj cho ri ulew e mem xinkanaj kanoq; ¹⁶k'atek'uri', jeri' jacha jun uk'ojol achi xinuchap ukoq cho ri nuchi'. Ri in xinjaqab'a' ri nuchi' arech kuya'o kinch'awik, e xinb'ij chrech we jun achi ri' che tak'al chnuwach ri in: «Wajawxel, chuwach we jun ichik' ri', innojinaq chrech xib'rikil e man k'o

ta chi nuchuq'ab'. ¹⁷K'atek'uri', çjas ub'anik ri' kub'an ri upataninel ri Wajawxel, arech kkwonik kch'aw ruk' ri Wajawxel aretaq chi' ri in man k'o ta chi nuchuq'ab' e man kel ta chi wuxlab'?). ¹⁸K'atek'uri', ri jun che chujala' ub'i jun winaq, xinuchap chi ukoq jumul e xuya' nuchuq'ab'. ¹⁹Xub'ij chwech: «çMaxib'ij awib' ri at, che at achi at rech loq'oq'eb'al k'u'x; chk'o'ji' b'a ri nimalaj utzil awuk', chakojo' b'a' achuq'ab' e mub'an keb' ak'u'x!». K'atek'uri', aretaq chi' tajin kinuch'ab'ej, ri in xk'o'ji' nuchuq'ab', k'atek'uri' xinb'ij: «Chatch'aw b'a' Wajawxel, rumal rech che xaya' ri nuchuq'ab'».

Ri utzij ri q'axel utzij ri Dyos

²⁰K'atek'uri' kub'ij: «çLa aweta'm jasche xinpe in awuk'? Rajawaxik che ri in kintzalij uloq arech kinch'ojin ruk' ri Nim Winaq rech ri Persi'a: Aretaq chi' kinto'tajik, kpe na ri' ri Nim Winaq rech ri Yavan. ²¹K'atek'ut, ri in kinb'ij na ri' chawech ri tz'ib'atalik pa ri Wuj che rech ri Saqalaj- tzij. Man k'o ta jun winaq che k'o uchuq'ab' kinuto'o, xaq xuwi ri Kel, ri iwinaq ix che Nim Ub'antajik.

11¹«K'atek'uri', pa ri nab'e junab' rech ri Dari'o, ri ajmedi'a, ri in qas nujikib'a'm che kinqaj na jun kowlaj nuq'ab' chrech e che kintoq'ej na ri are'. ²K'atek'uri', kamik ri' kinb'ij na chawech ri saqalajtzij.

Ri Sele'usides kech'ojinik kuk' ri Laguides

«Chawilampe': xoquje' e'oxib' ajawinel kewa'laj na ri' pa ri Persi'a; ri ukaj are k'o na sib'alaj uq'inomal ri' chkiwach konojel ri e'are', e aretaq chi' ri are' k'o chi ri uchuq'ab' rumal ri uq'inomal, ke'uwa'lajisaj na ri' konojel ri jetaq ajawib'al chrij ri Yavan (Grecia). ³K'atek'uri', kwa'laj na ri' jun ajawinel ruk' sib'alaj uchuq'ab' e kk'o'ji' uq'atb'altzij ri' puwi' nimalaj ulew e kub'an na ri' ronojel ri kraj ri are'. ⁴Aretaq chi' qas wa'lajinaq chik, ri rajawib'al kq'aj ri' e kjachitaj uwach ri' pa ri kijeb' uxkut kyaqiq' rech ri kaj, k'atek'ut, man chkech ta ri' ri rija'lil kjach wi; e xoquje' man jeri' ta ri' ri uq'atb'altzij jacha ri rech ri are', rumal rech che ri rajawib'al kpuch'atajik na ri' e chkech enikaj chik kjachitaj wi ri' e man chkech ta ri eri'jalil ri are'.

⁵Ri rajawinel ri Negueb' kk'o'ji' uchuq'ab' ri'; e jun chkech ri e'uwinaq che nim kib'antajik, are knimar chi na ri' ri uchuq'ab' chuwach ri uchuq'ab' ri are' e are nim chi na ri' ri rulew chuwach ri are'. ⁶Aretaq chi' ok'owinaq chi keb' oxib' junab' kkib'an jun chapb'alq'ab' ri' chkixo'l, e ri umi'al ri rajawinel ri Negueb' kb'e na ri' ruk' ri rajawinel pa ri Rikyaq'ab' ri relb'alq'ij arech kub'ana' ri chomanik xb'anik. K'atek'ut, man kuq'i' ta ri' ri uchuq'ab' ri uq'ab', xoquje' ri rija'lil man kuq'i' ta ri': kjachitaj na ri' ri are' e kijachitaj na ri' konojel ri ejachintaq eb'enaq ub'i ruk' ri are', xoquje' ri ral e ri jun che to'l rech ri are'. Pa ri taq uq'ijil ri', ⁷kwa'laj na ri' jun utux xas pa ri urab' uloq jun uk'exwach ri are'; kpe na uloq ri' che ub'anik ri ch'o'j chrij ri jetaq utapya e kok ub'ik ri' pa ri kowlaj tinimit rech ri rajawinel ri Rikyaq'ab' relb'alq'ij, k'atek'uri' kub'an na ri' chkech ri e'are' jacha ch'akanel pakiwi'. ⁸Ri jetaq kidyos, ri jetaq ab'aj e ri je'likalaj taq q'eb'al b'anom ruk' saq pwaq e q'an pwaq, are kich'akoj ri' kkik'am ub'ik pa Egipto. E pa keb' oxib' junab' man k'o ta kkich'ab'ej kib' ri' ruk' ri rajawinel ri Rikyaq'ab' ri relb'alq'ij. ⁹Ri jun ajawinel ri' kok na ub'ik ri' pa ri rajawib'al ri rajawinel ri Negueb', k'atek'uri' ktzalij chi uloq ri' pa ri utinimit. ¹⁰Ri e'uk'ojol kewa'lij na uloq ri' che ub'anik ri ch'o'j, ke'kimulij na uloq ri' ek'i winaq che k'o kichuq'ab', k'atek'uri' kok ub'i ri', kq'ax ub'i ri' e kwa'laj chi na jumul ri' xas chrij ri kowlaj uk'olb'al to'l rech. ¹¹K'atek'uri', ri rajawinel ri Negueb' ktzurtajik ri' e kel uloq ri' che ub'anik ri ch'o'j

chrij ri rajawinel ri Rikyaq'ab' ri relb'alq'ij, ri are' che xe'umulij uloq chrij ek'ilaj taq winaq; k'atek'ut, we ek'i taq winaq ri' keqaj na ri' puq'ab'. ¹²Ri winaq kchup kan kiwach ri'; ri ranima' nimal na ri' kuna'o, ke'uxaq'alb'ej na ri' ek'i winaq, k'atek'ut man naj ta ri' kuq'i' ri uchuq'ab'. ¹³Ri ajawinel rech ri Rikyaq'ab' ri relb'alq'ij, ktzaliy chi na uloq jumul ri' e sib'alaj ek'i winaq ri' ke'umulij uloq che are ek'i na ri' chuwach ri nab'e, e aretaq chi' ok'owinaq chi keb' oxib' junab', kok uloq ri' kuk' sib'alaj ek'i e'ajch'ojab' e ruk' k'i jastaq kech. ¹⁴Pa we taq q'ij ri' sib'alaj ek'i winaq kewa'laj uloq ri' chrij ri rajawinel ri Negueb' e ri ech'u'j taq winaq chkixo'l ri e'awinaq kewa'laj uloq ri' arech qastzij kb'antaj we jun ichik' ri', k'atek'ut man kel ta ri' chkiwach ri kichomab'al. ¹⁵Kpe na uloq ri' ri rajawinel ri Rikyaq'ab' ri relb'alq'ij, kuyak na ri' kowlaj taq uk'olb'al to'b'al rib' pa ri ch'o'j ruk' jun tinimit che k'o uchuq'ab'. Ri uq'ab' ri rajawinel ri Negueb' man k'o ta uchuq'ab' ri'; xoquje' ri e'utzalaj taq uwinaq rech ri tinimit, man kk'o'ji' ta kichuq'ab' ri' arech kech'ojin kuk'. ¹⁶Ri jun che kpe uloq chrij, kub'an na chrech ri are' ronojel ri kraj, man k'o ta jun ri' kkowinik chuwach ri uchuq'ab'; kjeqi' kan ri' pa ri tinimit rech ri Q'ijil, e ruk'am ri' ri k'ax pa ri uq'ab'. ¹⁷Kok na ri' che uchomaxik che kuxaq'alb'ej na ri' ronojel ri rajawib'al; arech kuchupsaj uwach ri are', kuya na ri' chech ri are' jun chkech ri ekal ri ixoqib', xajek'uri' kub'an na jun chapb'alq'ab' ri' ruk' ri are', k'atek'ut, man kb'antaj taj ta wa' weri' e man kel ta ri' chuwach. ¹⁸Xajek'uri', kka'y apan ri' chkech ri jetaq ch'aqap ulew k'o pa ri polow e ek'i ri' kch'akan na pakiwi'; k'atek'ut jun q'ataltzij chila', kutak'ab'a rib' ri' chuwach, e ri are' man kkowin ta ri' kutzalejisaj uk'axel chrech ri are'.

¹⁹K'atek'uri', kok ri' chkij ri kowlaj taq kik'olb'al ri utinimit, e kupachq'ij ri' ri raqan e ktzaq na ri', kch'aktajik ri' e kchup uwach ri'. ²⁰Pa uk'exwach ri are' kpe chi na uloq jun ri' che xas kutaq na ub'ik jun winaq ri' pa ri uk'olib'al ri nimalaj ajawib'al arech kumol ri jetaq pwaq, e pa keb' oxib' q'ij kchup uwach ri' e man ko ta jumul kilitaj chi iwach ri', e weri' man kb'antaj taj chkiwach konojel ri siwantinimit e xoquje' man ruk' ch'o'j taj.

Ri Anti'oko Epifanes

²¹Pa ri uk'exwach kwa'laj uloq ri' jun itzelalaj winaq: man ya'tal ta ri' chrech ri are' ri jetaq uq'ijil jun ajawinel. Kkowin ri' kukoj rib' ruk' sub'unik e krechb'ej ri' ri ajawib'al ruk' b'anoj taq tzij. ²²Ri k'o kichuq'ab' che xkinim kib' pa ri ajawib'al kchuptaj kiwach ri' rumal ri are' -xoquje' kchup uwach ri jun che Nim Ub'antajik, ri winaq che rech ri chapb'alq'ab'. ²³Kumal ri e'uwinaq che eb'anal taq tzij ksub'unik ri' e nojimal ri' kk'o'ji' uchuq'ab', kne'b'a' man ek'i ta ri winaq ek'o ruk'. ²⁴Kunim ub'i rib' ri' ri are' pa ri q'inom taq tinimt, e ri jastaq che man k'o ta jun chkech ri e'utat e ri e'uman xb'anowik, kub'an na ri' ri are'; kujach na ri' chkixo'l ri e'are' nik'aj taq ch'akoj, nik'aj chech ri pwaq che xutoqij e nik'aj chech ri q'inomal, e kok ri' che uchomaxik ri kub'an che rechb'axik ri kowlaj taq k'olb'al, kne'b'a' xa keb' oxib' junab'.

²⁵Ruk' ek'i taq ajch'ojab' kukoj uchuq'ab' ri' e kuk'is ri' ri royowal ranima' puwi' ri rajawinel ri Negueb'. Ri rajawinel ri Negueb', arech kch'ojin ruk', kwa'laj uloq ri' chrij kuk' ek'i taq erajch'ojab' che sib'alaj kekowinik, k'atek'ut, man kuch'ij ta ri', rumal rech che utz ub'anik ri' kb'an uloq chrij ri jo's taq tzij. ²⁶K'atek'uri', jachintaq xewa' ruk' kkich'aqapij ri' ri are'; ri erajch'ojab' keqaj ri', ek'i ri' ri keqajik e kikamik.

²⁷Ri ekeb' ajawinel, ri kanima' nojinaq ri' chrech itzel, xoquje' aretaq chi' junam et'uyul cho ri mexa, xuwi kkitzijo'j ri' chkiwach jetaq tzij che man tzij taj; k'atek'ut, man k'o ta kkich'ak ri' ruk' weri', rumal rech che ri q'ij tz'ib'atalik petinaq chi uloq. ²⁸Ri rajawinel ri Negueb' ktzalej na ri' pa ri ramaq' ruk' sib'alaj uq'inomal, e ri ranima' kuchomaj k'axalaj taq chomanik chuk'ule'laxik ri tyoxlaj chapb'alq'ab'; kub'an na ri' ri uchak, tek'uri', ktzalej

na ri' pa ri ramaq'. ²⁹Aretaq chi' kopan ri jun q'ij, ktzalej chi jumul ri' pa ri ub'e ri Negueb', k'atek'ut, pa ri uk'isb'alil man je ta ri' jacha ri nab'e mul. ³⁰Kepe ri' che uk'u'le'laxik ri are' ri jetaq kijukub' ri e'ajkittim e kub'an keb' uk'u'x ri'. Ktzalij uloq ri' e kuk'is royowal ri' chrij ri tyoxlaj chapb'alq'ab', k'atek'uri', kutoq'ob'isaj chi jumul kiwach ri' ri kkik'yaq kanoq ri tyoxlaj chapb'alq'ab'.

³¹Pa ri ub'i' ri are' kepe uloq ri' nik'aj taq chuq'ab' che ub'anik k'ax chrech ri tyoxlaj-kowlaj-k'olb'al, e kuchup uwach ri' ri junalik tab'al toq'ob' e tolonik ri' kkanaj kan chila'. ³²Jachintaq ri eb'anal k'ax chrech ri chapb'alq'ab', ke'utaq' ri' chrech ri itzel ruk' ri chub'anik ki' taq utzij, k'atek'ut ri winaq che keta'm uwach ri Kidyos kk'o'ji' kichuq'ab' e kkib'an na ri' ri kichak. ³³Ri winaq che nim keta'mb'al k'olik, ke'kitijoj na ri' ri tinimit; k'atek'uri' keqaj na ri' chuxe' ri ch'ich' e ri q'aq', keqaj ri' pache' e pa ri k'ax -pa keb' oxib' q'ij. ³⁴Aretaq chi' kkipachq'ij kaqan e ketzaqik, man ek'i ta winaq ri' kepe che kito'- ik; ek'i ri' kkiriq kib' kuk' e'are' xuwi rumal che itzel kechomanik. ³⁵Ejupun chkech ri k'o nim keta'mab'al, ek'o nik'aj ri' che keqajik, arech chkixo'l ri e'are' ek'o nik'aj che kech'ajch'ob'exik, kech'ajik e kesaqarisaxik, qas k'ate' na pa ri uq'ij ri uk'isb'alil, rumal rech che ri q'ij ch'ikom chik, maja' na kpetik.

³⁶Ri ajawinel kub'an na ri' ri kraj ri are', nimal ri' kuna'o e kuwa'lisaj rib' ri' pakiwi' konojel taq ri edyos, xoquje' kuk'ule'laj na ri' ri Dyos kech ri edyos e kub'ij k'axalaj taq tzij ri' chrech, k'atek'uri' ri are' utz ri kelik qas k'ate' na man kq'itajik ta chik ri uq'aq'al ri royowal -rumal rech che ri tzij tz'ib'atalik xas kpe na ri'. ³⁷Man kka'y ta apan ri' chkech ri ekidyos ri e'utat, man kka'y ta apan ri' chrech ri jun che kqaj chkiwach ri ixoqib' on che jun chik dyos; xuwi kunimarisaj rib' ri' pakiwi' konojel. ³⁸Pa ri kik'exwach are nim kril wi ri' ri dyos rech ri kowlaj tz'aqom taq k'olb'al, nimalaj kuq'ijilaj na ri' jun dyos che ri e'utat man xketa'maj ta uwach, kuq'ijilaj ri' ruk' q'an pwaq e ruk' saq pwaq, ruk' je'likalaj taq ab'aj e ruk' utzalaj taq jastaq che nim rajil. ³⁹Rech uto'ik ri jetaq kowlaj taq tapya, ke'ukoj na ri' ri erajch'ojab' jun tinimit che k'o jun kaxlan udyos; jachintaq kkik'am uq'ab' e nim kkil wi ri are', utz ri' krilo e nim keril wi ri' e kuya' na ri' chkech arech kk'o'ji' kikowinem pakiwi' ek'i winaq, e rech tojb'al uk'axel chkech, kujach na ri' ri ulew chkiwach.

Ri uk'isb'alil ri ajb'anal k'ax

⁴⁰Pa ri uq'ij ri uk'isb'alil, ri rajawinel ri Negueb', kch'ojinik na ri' ruk' ri are'; ri rajawinel ri Rikyaq'ab' ri relb'alq'ij kpe uloq ri' chrij ruk' ri uch'ich' e ri ukej, kuk' ri winaq che epetinaq uloq chrij ri kej e kuk' k'i taq jukub'. Kok ub'i ri' pa taq ri tinimit, kok ub'i ri' ruk' ch'o'j e kq'ax ub'i ri' pa ri ulew. ⁴¹Kpe na ri' pa ri Utinimit ri Q'ijil, e ek'i ri' keqajik, k'atek'ut, ke'animaj ub'i ri' pa ri uq'ab': ri Edom, ri Mo'ab' e ri eto'tajinaq kanoq chkech ri eralk'uwa'l ri Ammon.

⁴²Kulik'ej nan ri' ri uq'ab' pakiwi' ri jetaq tinimit: ri tinimit Egipto xas man kkowin ta ri' kanimajik chuwach. ⁴³Krechb'ej ri' ri jetaq q'inomal k'olik: ri q'an pwaq e ri saq pwaq e ronojel ri je'likalaj taq ujustaq ri Egipto k'olik. Ri e'ajlib'i'a e ri e'ajkus kkiterne'b'ej ri' pa raqan. ⁴⁴K'atek'ut, rumal ri utzijol ri jetaq tzij petinaq uloq pa ri Relb'alq'ij e pa ri Rikyaq'ab' ri relb'alq'ij, kmayowik ri uchomab'al; xa jek'uri' kel ub'i ri' ruk' ri nimalaj uq'aq'al royowal, ku'chupsaj kiwach ri' e ke'ukamisaj ek'i winaq ri'. ⁴⁵Kulik' ri' ri tz'um taq ja pa ri b'e, chuxo'l ri polow e ri Tyoxlaj Uq'ijil juyub'. K'atek'uri' kopan ri' ri uk'isb'alil: man k'o ta jun ri' kpe che uto'ik.

12¹«Pa we taq q'ij ri' kwa'lij na uloq ri' ri Migue'l, ri jun winaq Nim Ub'antajik, che tak'al chkiwach ri eralk'uwa'l ri atinimit. Pa taq we q'ij ri' kk'o'ji' nimalaj k'ax ri' che man k'o ta

jumul ub'anom uloq jeri' jacha weri' xas aretaq chi' maja' ek'o chi we jetaq amaq' ri'. Pa we taq q'ij ri', ri e'awinaq kuya ri' ke'animajik: konojel ri jachintaq etz'ib'atalik pa ri Wuj.

Ri k'astajib'al e ri q'atb'altzij

²«Ek'i ri' chkixo'l ri jachintaq ewarinaq chi pa ri rulew ri tinimit, kk'astaj na kiwach ri', nik'aj kek'astaj ri' chrech ri junalik k'aslemal, nik'aj chik chrech ri k'ixb'al, chrech ri junalik k'ax. ³Ri e'ajtij k'o kiq'ijil ri' jeri' jacha ri uchupchitik ri kaj e ri jachintaq xkik'ut ri suk'il chkiwach ri winaq keb'uchuwik, pa junalik ri' kk'o'ji' kiq'ijil jeri' jacha ri taq ch'imil.

⁴E ri at Dani'el, chatz'apij achi' chrech we taq tzij ri' e chat'iq'a' uwach we wuj ri' xas k'ate' na pa ri uq'ijil ri K'isb'alil. Ek'i ri' keb'inkatik na ri' qas pa jun k'olb'al e pa jun chik, e ri itzel kk'iy na uwach ri'».

Ri tzij ya'om ub'ixik che t'iqitalik

⁵Ri in, in Dani'el, xinka'yik e xe'inwil chi keb': etak'alik, jun chuchi' ri nimaja' e ri jun chik pa ri jun chik uchi' nimaja'. ⁶Jun chkech ri e'are', xub'ij chrech ri jun achi che lino ri ratz'yaq ukojom, e che k'o uloq pa ri juyub' jawi' petinaq uloq ub'e ri nimaja': «¿K'a jampa' na wa' kk'is ri jastaq che man k'o ta jumul chomam uwach?». ⁷Xinto ri jun achi che lino ri ratz'yaq ukojom, che k'o uloq pa ri juyub' jawi' petinaq uloq ri ub'e ri nimaja'a', xinto che kujikib'a' ub'ixik ri utzij, xuyak ri rikyaq'ab' e ri umox uq'ab' chikaj e xub'ij pa ri ub'i' ri Are' che junalik k'aslik: «Pa jun junab' e pa keb' junab' ruk' nik'aj junab' chik, k'atek'uri' ronojel we jastaq ri' kb'antajik ri' aretaq chi' kk'is uxaq'alb'exik ri uchuq'ab' ri Tyoxlaj Tinimit». ⁸Ri in xinto, k'atek'uri' man xinch'ob' ta ri ucholajil e xinb'ij: «Wajawaxel, ¿jachinchike wa' are k'isb'al chrech we jastaq ri'»? ⁹Xub'ij: «Jat b'a' Dani'el, we taq tzij ri' tz'apatalik e t'iqitalik qas k'ate' na ri uq'ij ri K'isb'alil. ¹⁰Ek'i ri' ri kech'ajik, ri kesaqarisaxik e ri kech'ajch'ob'exik; ri e'itzel winaq kkitaqej na ub'anik ri' ri itzel, man k'o ta jun itzel winaq ri' kuch'ob' ub'e'al wa' weri'; ri e'ajtij kkich'ob' na ub'e'al wa' weri'. ¹¹Qas pa ri q'ij ub'ik aretaq chi' kchup uwach ri junalik tab'al toq'ob' e aretaq chi' kch'ikitajik ri itzel rech ri k'ax: oxq'o jumuch' lajuj (1.290) q'ij. ¹²Utz rech ri' ri jun che kuq'i'o e che kopan na pa ri oxq'o waqk'al jo'lajuj (1.335) q'ij. ¹³E ri at, jat ub'i chrech ri k'isb'al uxlanem, e katwa'lij na ri' chrech uk'amik ri awechb'al pa ri uk'isb'al ri jetaq q'ij».

Susana e ri uq'atojtzij ri Dani'el

(Ch'ab'al griego)

¹³¹Jeqelik pa ri B'ab'iloni'a jun achi ub'i' Jo'akin. ²Ri are' xk'uli' ruk' jun ixoq ub'i' Susana, che umi'al ri Jilki'as; ri ixoq ri' sib'alaj je'lik kka'yik e ri are' una'om rib' chuwach ri Dyos; ³ri unan utat esuk' taq winaq e kik'utum chuwach ri kimi'al ri upixab' ri Mo'ises. ⁴Ri Jo'akin sib'alaj q'inom winaq, k'o jun je'likalaj ulew utikom uwach che naqaj chrech ri rachoch, e ri e'ajjudi'o ke'opan ruk' ri are' pa ri rachoch rumal rech che nim kkil wi ri are' chkiwach konojel ri winaq. ⁵Pa we jun junab' ri' xecha' chkixo'l ri winaq ekeb' nim taq winaq e xe'okisaxik eq'ataltzij. Chkech ri e'are' jewa' ri utzij ri Ajawxel xub'ij: «Ri itzel xel uloq pa ri B'ab'iloni'a, chkixo'l nik'aj enima'q taq winaq e chkixo'l nik'aj eq'at'altzij che xe'okisaxik ek'amal b'e chkech ri winaq». ⁶Ri e'are' amaq'el kepetik pa ri rachoch ri Jo'akin e konojel ri winaq che k'o jun kich'o'j che rajawaxik kb'an q'atb'altzij puwi', keb'ech'aw kuk' ri e'are'. ⁷Paq'ij, aretaq chi' konojel eb'enaq chi ub'ik, ri Susana kb'e pa ri utzalaj rulew ri rachajil che utikom uwach. ⁸Ri ekeb' nim taq winaq che kkil uwach ri are' ronojel

q'ij aretaq chi' kwa'katik, xkirayij uwach ri ixoq. ⁹Xsach ri kichomab'al e man xeka'y ta chik chikaj e xkisach ri suk' taq q'atojtzij kkib'ano. ¹⁰Chi ekeb' kat'uquw kanima' rumal we jun q'aq' ri', chkijujunal kkik'u' ri k'ax, ri jun chuwach ri jun chik, ¹¹rumal rech che ri e'are' kek'ixik chech ub'ixik chkib'il kib' che kkaj kekotz'i' ruk' ri are', ¹²k'atek'uri' kkichomaj ri jetaq kkib'ano arech kkil ri are' ronojel q'ij. ¹³Pa jun q'ij aretaq chi' xb'itajik chkib'il kib': «Jo' cho taq qachoch, chanim ri' xuriq ri kajb'al arech kaqatij ri qawa», e chkijujunal xeb'e ub'i pa ri kib'e, ¹⁴k'atek'uri' chi ekeb' xetzalej chi uloq e junam xkiriqa' chi kib' pa ri jun k'olb'al. Xa jek'uri' rajawaxik xkisol kib' chb'il kib', e xkib'ij che kat'uquw ri jun q'aq' pa ri kanima' e junam kichomab'al xekanajik arech kkitzujukuj jumpa kekowinik kkiriq ri Susana utukel. ¹⁵Aretaq chi' keye'm arech utz kelik ri xkichomaj, pa jun q'ij, ri Susana xpetik, jeri' kub'ano jacha ri nik'aj taq q'ij kanoq, xuwi ne' eb'enaq ub'i ruk' ekeb' emokom alitomab'; k'atek'uri' rumal rech che sib'alaj q'aq' kub'ano, xraj xatinik chila' pa ri utzalaj ulew tikom uwach. ¹⁶Man k'o ta jun winaq chila': xuwi ri ekeb' nim taq winaq che kk'u'm uloq kib' e tajin keyuxun uloq. ¹⁷Xub'ij are' chkech ri ekeb' mokom: «Chik'ama' uloq chwech, ri ja' xepo e ri k'ok'alaj taq kunab'al, e chitz'apij ri rokib'al ri utzalaj ulew tikom uwach, arech ri in kinkowinik kinatinik». ¹⁸Ri alitomab' xenimanik e xkitz'apij ri rokib'al ri utzalaj ulew tikom uwach, e xe'el uloq pa jun uchi'ja che k'o chutzaltmal arech kkitzujukuj ri jastaq che xuta ri Susana chkech; man keta'm taj che kik'u'm uloq kib' ri ekeb' ri'j taq winaq.

¹⁹Aretaq chi' e'elenaq chi ub'ik ri emokom taq alitomab', ri ekeb' nim taq winaq, xetak'ij chuwach ri are' e kkaj kkik'yaq kib' chrij aretaq chi' jewa' kkib'ij chrech: ²⁰«Ri rokib'al ri utzalaj ulew tikom, tz'apitalik, man k'o ta jun winaq kujilowik. ;Ri uj kqarayij awach at, chawaj b'a' weri' e chaya'a' b'a awib' chqech! ²¹We man kawaj, ri uj, ujq'ataltzij, e kqab'ij na ri' che jun ko'l ala k'o awuk' at e rumal k'uri' xe'ataq ub'i ri mokom taq alitomab'». ²²Ri Susana kjiq'jatic koq'ik: «;Ayum! Ri in k'ax kinna' pa ronojel ri ink'as wi; we kink'amowaj weri', xas kb'antajik ri' ri kamikal panuwi', we man kinb'an taj, man loq' ta ri' kinwesaj wib' pa ri iq'ab'. ²³K'atek'ut, are utz ri' chwech in che in suk'alaj winaq kinqaj pa ri iq'ab' e man kwaj taj che in are k'o numak chuwach ri Ajawxel». ²⁴Ri Susana xumajij kuraqaqej uchi'. Ri ekeb' nim taq winaq xoquje' kkiraqej kichi' che uk'ule'laxik ri are', ²⁵e jun chkech ri e'are' kukoj anim arech kujaqa' ri rokb'al ri utzalaj ulew tikom. ²⁶Aretaq chi' ri winaq e'ajupaja kkita' we raqoj chi'aj ri' pa ri utzalaj ulew, kkoj anim che rilik ri tajin kk'ulmatajik, ke'ok ub'i pa ri jun uchi'ja che k'o pa utzaltmal, ²⁷k'atek'uri' aretaq chi' ri enim taq winaq xkicholej ub'ixik ri kitzij, ri e'ajpataninel xsach kik'u'x e xek'ixik rumal rech che man k'o ta jun tzij jeri' b'im kanoq chrij ri Susana.

²⁸Pa ri jun q'ij chi aqaq'anoq, ri winaq xkimulij kib' pa ri rachoch ri Jo'akin, ri rachajil. Ri ekeb' nima'q taq winaq xepe uloq e xuwi kkichomaj ri k'ax taq chomab'al arech kkamisaxik ri Susana. ²⁹Kkib'ij chkiwach nimalaj konojel: «Chik'ama' uloq ri Susana umi'al ri Jilki'as, che rixoqil ri Jo'akin». Xetaqan che utzokuxik uloq ri are'. ³⁰Ri are' xuk'utu' rib', xopanik kuk' ri unan utat, ri eral e konojel ri erachalaxik.

³¹K'atek'uri' ri Susana sib'alaj kme'lalaj winaq e je'lik kk'ayik. ³²Ukojom chupalaj ri upayu', k'atek'ut, we itz'i' taq winaq ri' xetaqanik che kresaj ri upayu' arech kkil ri uje'lal ri are'. ³³Konojel ri erachalal ke'oq'ik e xoquje' konojel ri winaq che tajin kkil ri are'. ³⁴Ri ekeb' nima'q taq winaq kewa'lajik chkixo'l ri winaq che kimulim kib' e kkikoj ri kiq'ab' puwi' ri ujolom. ³⁵Ri are' koq'ik kuwa'lajisaj ri uwach chikaj, rumal rech che ri ranima' qas uku'b'am uk'u'x chrij ri Dyos. ³⁶Ri ekeb' nima'q taq winaq kkib'ij: «Aretaq chi' ri uj qatukel tajin kujwa'kat pa ri utzalaj ulew tikom uwach, we jun ixoq ri' xok ub'i kuk' ekeb' mokom alitomab'. Xutz'apij ri rokb'al ri utzalaj ulew tikom uwach, k'atek'uri' xe'utaq uloq ri emokom taq alitomab'. ³⁷E jun ala che uk'u'm uloq rib', xqet ukoq ruk' ri are', k'atek'uri' junam xkiq'oyb'a' kib'. ³⁸Ri uj che uj k'olik pa taq ri uk'isb'al ri utzalaj ulew, aretaq chi' xqil

ri jun itzel ri', ri uj xqakoj anim xujb'e kuk' e'are'. ³⁹Ri uj xe'qariqa' ri e'are', k'atek'ut man xujkowin taj xqachap ri jun ala rumal rech che ri are', are k'o uchuq'ab' chqawach ri uj, xujaq ub'i ri rokb'al ri utzalaj ulew tikom e xanimajik ub'ik. ⁴⁰K'atek'uri', xqachap ri are' e xqata' chrech jachin ri jun ala. ⁴¹E ri are' man xraj taj xub'ij chqech. Are wa' ri qatzij chrech ri xqil ri uj».

Ri winaq che kimulim kib' kkikojo ri kitzij e'are'; enima'q taq winaq ne' e eq'ataltzij. Ri q'atojtzij kkib'an puwi' ri Susana are ri q'atojtzij che kkamisaxik. ⁴²K'atek'uri', ri Susana sib'alaj kuraqej uchi' kub'ij: «Junalikaj Dyos, ri at che aweta'm ri taq k'u'talik, ri at che aweta'm ronojel aretaq chi' maja' kk'ulmatajik, ⁴³ri at aweta'm che xa jalumtzij kkib'an e'are' panuwi' ri in. E kamik ri' kinkamisaxik wa', e ri in, in suk' chuwach ronojel ri jalum taq tzij che xkichomaj uloq pa ri ketzalal».

⁴⁴Ri Ajawinel xuta' ri uch'ab'al, ⁴⁵k'atek'uri', aretaq chi' kk'am chi ub'i are' pa ri ukamisaxik, xuyak uloq ri tyoxlaj ruxlab'al jun alaj ak'al, Dani'el ri ub'i', ⁴⁶che kuraqej uchi': «;ri in, in suk' chuwach ri ukik'el we ixoq ri'!». ⁴⁷Konojel ri winaq kkisutij kib' che uka'yexik ri are' e kkita' chrech: «;Jas kub'ij we taq tzij che xab'ij at ri'?» ⁴⁸Ri are' tak'al panik'aj chrech ri mulin ib' e kub'ij: «;La k'ax ich'ab'exik ri ix, ix ralk'uwa'l ri Isra'el, che kib'an q'atojtzij puwi' jun umi'al ri Isra'el, k'atek'uri' man k'o ta jun jas uwach che kuq'alajisaj we qastzij weri'? ⁴⁹;Chixtzalij b'a' pa ri uk'olb'al ri q'atojtzij, rumal rech che we nim taq winaq ri' xkijaluj tzij puwi' ri ixoq!».

⁵⁰Konojel ri siwantinimit xas chanim ketzalij pa ri kik'olb'al e ri enim taq winaq kkib'ij chrech ri Dani'el: «Chasa'j uloq e chatt'uyuloq quk' uj e chab'ij chqech ri kachomaj, rumal rech che ri Dyos uya'om chawech ri aq'ijil jacha at jun nim winaq». ⁵¹Ri Dani'el kub'ij chkech: «Chitasa' kiwach, naj kk'o'ji' wi ri jun chrech ri jun chik, k'atek'uri', ri in kink'ot na kichi' ri'». ⁵²Aretaq chi' etastalik chik, ri Dani'el kusik'ij jun chkech chuwach ri are' e kub'ij chrech: «Ri at, at nim winaq chik pa ri itzel e kamik ri' ri jetaq k'ax ab'anom, ri jetaq amak pa ri ak'aslemal, ⁵³ri at che man suk' taj ri taq q'atb'altzij xab'ano, xub'an k'ax chkech ri esuk' taq winaq e are utz xub'an chkech ri e'itzel taq winaq, k'atek'uri' ri Ajawxel kub'ij: «;Makamisaj ri utz winaq e ri suk' winaq!» ⁵⁴We ri at qas xab'awilo, chab'ij b'a' chqech, chuxe' jachinchike che' xab'awilo che junam ek'olik». Kub'ij ri are': «Chuxe' jun uche'al akasi'a». ⁵⁵Qastzij -kcha- ri Dani'el, ri jalumtzij kab'ano ktzaq puwi' ri ajolom, xane ri utaqo'n ri Dyos xk'amtaj puq'ab' ri uq'atojtzij ri Dyos, panik'aj ri' kub'an chawech aretaq chi' kuchup na awach». ⁵⁶Kresaj ub'i ri jun ri' e kutaq chi uk'amik uloq ri jun chik chuwach ri are': «;Rija'lil ri Kana'an, man at rija'lil ta ne' ri Juda; are ri je'lal xb'anow k'ax chawech, ri arayib'al xub'an itzel chrech ri awanima'! ⁵⁷Jewa' jas weri' xib'an chkech ri e'umi'al ri Isra'el, e ri e'are' rumal ri xib'rikil kkijach kib' pa iq'ab' e kkib'ano ri kib'ij chkech. K'atek'ut, jun umi'al ri Juda man xraj taj xub'ano ri itzel xitaqchi'j chrech! ⁵⁸;Chab'ij b'a' chqech, chuxe' jachinchike che' qas xab'awil at che junam ek'olik». Kub'ij: «Chuxe' jun b'aqit». ⁵⁹«Qastzij -kcha ri Dani'el, xoquje' ri at jun atb'anal tzij xas puwi' ri ajolom: ri utaqo'n ri Dyos reye'm chi ri ch'ich' pa ri uq'ab' arech katuq'at panik'aj e xa jeri' kuchup iwach».

⁶⁰K'atek'uri', konojel ri kimulim kib' kkiraqej kichi', e kkitewchi'j ri Dyos che ke'ukol ri jachintaq ke'eye'n chrech ri Are'. ⁶¹K'atek'uri', kuk'ex rib' pakiwi' ri ekeb' nim taq winaq, ri e'are' che rumal kichi', xq'alajinik chuwach ri Dani'el, che ri e'are' xaq xkijaluj tzij. ⁶²K'atek'uri', arech qas kb'antajik ri kub'ij ri upixab' ri Mo'ises, xb'an chkech ri e'are' ri xkaj chrech ri kajil kitz'aqat. Xekamisaxik ri e'are' e pa we jun q'ij ri' xkoltajik jun suk'alaj kik'el. ⁶³Ri Jilki'as e ri rixoqil, xemaltyoixin chrech ri Dyos, rumal ri kalk'uwa'l Susana, xoquje' ri Jo'akin ri rachajil e konojel ri erachalal, rumal rech che man k'o ta jun itzel xriqitajik ruk' ri are'.

⁶⁴K'atek'uri', chi pa we jun q'ij ub'ik ri', ri Dani'el Nimalaj ub'antajik chkiwach ri tinimit.

Ri Dani'el e ri echuchqajawib' rech ri B'el

14¹Ri ajawinel Asti'ages xb'e ub'ik, xuriqa' rib' kuk' ri e'utat, e are ri Siros ri ajpersi'a xrechb'ej kan ri ajawib'al. ²Ri Dani'el k'o chuxkut ri ajawinel e ri are' kuya' nim chi na uq'ijil ri Dani'el chkiwach konojel ri erachi'l. ³K'atek'uri', pa ri B'ab'iloni'a k'o jun che man tzij taj dyos, B'el ri ub'i' e ronojel q'ij kkoj chech are' pa taq ri sipanik: kab'lajuj artab'es rech utzalaj k'aj, kawinaq chij e waqib' upajb'al amaja'. ⁴Ri ajawinel xoquje' nim xril wi ri man tzij taj dyos ri' e ronojel q'ij kuq'ijilaj. K'atek'uri', ri Dani'el are kuq'ijilaj ri Udyos are'. ⁵Ri ajawinel xub'ij chrech: «¿Jasche ri at man kaq'ijilaj ta ri B'el?». Kub'ij ri are': «Ri in man kinq'ijilaj ta ri man tzij taj dyos che ub'anom ri uq'ab' winaq, xuwi kinq'ijilaj ri k'aslik Dyos ri xb'anow ri kaj e ri uwachulew e che k'o ukowinem puwi' ronojel b'aqil». ⁶K'atek'uri', ri ajawinel kub'ij: «¿La kachomaj ri at che ri B'el man jun k'aslik dyos taj? ¿La man kawil taj ronojel ri kutijo e ri kuqumuj are' ronojel taq q'ij?». ⁷Ri Dani'el ktze'nik: «Masub' awib' – kcha' chrech ri ajawinel– ulew ri upam ri are', chrij are k'olik ri saq chich', e man k'o ta jumul k'o utijom on uqumum». ⁸Ri ajawinel xyakataj royowal e ke'usik'ij ri echuchqajawib' e kub'ij chkech: «We ri ix man kib'ij ta chwech jachin ktijow we wa ri', iwonojel ri ix kixkamik, k'atek'ut, we kik'ut chnuwach che are' ri B'el ktijowik, are ri Dani'el kkamik rumal rech che kretzelaj uwach ri are'». ⁹Ri Dani'el kub'ij chrech ri ajawinel «¿Chb'antajoq b'a jeri' jacha ri atzij!». We echuchqajawib' ri' e'oxk'al lajaj (70), e man ke'ejalax ta ri ixoqib' e ri ak'alab'. ¹⁰Ri ajawinel ekeb' ub'i ruk' ri Dani'el, kkisuk' ub'i pa ri rachoch ri B'el, ¹¹e ri echuchqajawib' rech ri B'el kkib'ij chrech: «Ri uj kujel ub'i wa' pa we k'olb'al ri'; k'atek'uri', ri at, ajawinel, kattaqanik arech kk'am uloq ri wa, ri jetaq chij e ri utzalaj amaja'; k'atek'uri' katz'apij e kakoj ri at'iq'b'al chuwach; e aretaq chi' katpe chw- e'q aq'ab'il, we ri at kawilo che ri B'el man xutij ta ronojel we wa' ri', ri q'atojtzij paqawi' xas are kujkam ri'; e we man jeri' taj are kkam ri' ri Dani'el che xujaluj tzij chqij». ¹²Ri e'are' ja'maril ek'olik rumal rech che kkichomaj ri jun b'e che pa k'u'talik kib'anom chuxe' ri mexa e chila' ke'ok ub'i wi che uk'amik ri jetaq sipanik ronojel q'ij. ¹³Aretaq chi' xe'el uloq ri e'are' e ri ajawinel xtaqanik che uk'amik uloq ri uwa ri B'el, ¹⁴ri Dani'el xtaqan chkech ri e'upataninelab' che kkik'am uloq jub'iq' chaj arech kkijapij pulew pa ri nim rachoch ri B'el e xuwi ri ajawinel kril weri'. K'atek'uri', ke'el ub'ik, kkitz'apij kanoq ri uchi'ja, kkikoj kan ri ut'iqb'al ri ajawinel puwi' e kib'e ub'ik. ¹⁵Ri echuchqajawib', xepe uloq chaq'ab', ruk' ri kixoqilal e ri ekalk'uwa'l, xkitijo e xkiqumuj ub'i ronojel. ¹⁶Ri ajawinel b'ajchi' kwa'laj ub'ik aq'ab' e xoquje' kb'e ub'i ri Dani'el ruk'. ¹⁷Ri ajawinel kuta' chrech: «Dani'el ¿la man chapom taj e utz ub'anom ri t'iqb'al?». —«Utz ub'anom e man chapom taj, ajawinel». –kcha ri are'-. ¹⁸Aretaq chi' kjaqatajik ri uchi'ja, ri ajawinel kril ri mexa e kujaq ri uchi' e ko kub'ij: «At nimalaj ri at, at B'el, e awuk' at man k'o ta jun tzij che man tzij taj!». ¹⁹Ri Dani'el ktze'nik e kuq'il ri ajawinel che kok ub'ik e kub'ij chrech: «Chatka'yoq pulew –kcha chrech–, utz rilik chab'ana we taq ub'inb'al aqanaj ri'». ²⁰«Ri in kinwil ub'inb'al kaqan achijab', ixoqib' e ak'alab'». –kcha ri ajawinel–; ²¹k'atek'uri' ruk' sib'alaj uq'aq'al royowal, kutaq kichapik uloq ri echuchqajawib' kuk' ri kixoqilal e ri ekalk'uwa'l. Xa jek'uri' xkik'ut chuwach ri jun k'u'talik uchi'ja kib'anom, jawi' ke'ok ub'ik arech kkik'am ub'i ri jastaq puwi' ri mexa. ²²Ri ajawinel xtaqanik arech kekamisaxik e xujach ub'i ri B'el puq'ab' ri Dani'el, e ri are' xuchup uwach e xoquje' jeri' xub'an chrech ri rachoch ri B'el.

Ri Dani'el kukamisaj ri jun kumatz

²³Xoquje' k'o pa ri B'ab'iloni'a jun nimalaj kumatz che ri winaq nim kkil wi ri are'. ²⁴Ri ajawinel kub'ij chrech ri Dani'el: «¿La xoquje' kab'ij na wa' ri at che saq ch'ich' weri'? ;Chawilampe'! ri are' k'aslik, kutij uwa e kuqumuj ruk'ya': ri at man kuya taj kab'ij che man jun k'aslik dyos taj; chaq'ijlaj b'a' ri are'». ²⁵Ri Dani'el kub'ij: «Ri in xuwi kinq'ijlaj ri Ajawxel Nudyos; ri are' k'aslikalaj Dyos. Ajawinel, we ri at kaya alaj chwech, ri in kinkamisaj na wa' we jun kumatz ri' man ruk' ta jun ch'ich' e man ruk' ta jun che'». ²⁶Ri ajawinel kuya' alaj chrech. ²⁷Ri Dani'el xuk'am ukoq ri pez, ri xepo e ri uwi' kej e junam kutzäk ronojel weri' e xub'an jujun alaj taq t'ort'ik, e kuk'yaq weri' puchi' ri jun kumatz, ri are' xub'iq ub'i weri' e xkamik. Ri Dani'el kub'ij: «;Chiwilampe' ri nim kiwil wi ri ix!». ²⁸Aretaq chi' ri e'ajb'ab'iloni'a xketa'maj weri', xyakataj sib'alaj kiyowal, xkiwa'lisaj kib' chrij ri ajawinel. Xkib'ij: «Ri ajawinel xujal ub'i judi'o, xuchup uwach ri B'el, xuya' alaj che xkamisax ri jun kumatz e xutaq kikamisaxik ri echuchqajawib'». ²⁹Keb'e ub'ik che ub'ixik chrech ri ajawinel: «Chajacha' ri Dani'el chqech, we man kajacho, katqakamisaj ri at, e konojel ri e'ajupa awachoch». ³⁰Chuwach we k'ax ri', ri ajawinel xuk'am uq'ab' e krilo che rajawaxik kujach ri Dani'el chkech.

Ri Dani'el pa kijul ri jetaq koj

³¹Ri e'are' kkik'yaq ub'ik ri Dani'el pa ri kijul ri jetaq koj, e kkanaj kan waqib' q'ij pa ri jul ri'. ³²Pa ri jul ri' ek'o wuqub' koj, e ronojel q'ij kya' kib'aqil ekeb' kaminaqib' chkech, e keb' chij; xa jek'uri' man k'o ta xya' chkech arech qas utz kkib'an che utijik ri Dani'el.

³³K'atek'uri', ri Hab'akuk ri q'axel utzij ri Dyos k'o pa ri Jude'a: k'ateri' kub'an jun q'utum ik e xumuch jun kaxlanwa pa jun alaj chikach, e kb'e pa ri ulew tikonb'al arech kuk'am ub'i kiwa ri e'ajmokokj triko. ³⁴Ri utaqo'n ri Ajawxel kub'ij chrech ri Hab'akuk: «Ri wa che awek'am, chak'ama' ub'i xas k'a ri B'ab'iloni'a chrech ri Dani'el, pa ri jul kech ri koj». ³⁵«Ajawxel -kcha ri Hab'akuk- ri in man k'o ta jumal wilom ri B'ab'iloni'a, e man weta'm taj ri jun jul ri'». ³⁶K'atek'uri', ri anjel rech ri Ajawxel kuchap ukok chujolom e kutzuyej ub'ik chech ri uwi' chi k'ate' ri B'ab'iloni'a e kuya koq chuchi' ri jun jul xas ruk' ri uchuq'ab' ri ruxlab'al. ³⁷Ri Hab'akuk kuraqej uchi': «Dani'el, Dani'el chatija' ri awa che xutaq uloq ri Dyos chawech». ³⁸Ri Dani'el kub'ij: «Ri at Nudyos aweta'm nuwach, e man ke'aya' ta kanoq ri jachintaq katkiloq'oq'ej ri at ruk' kik'u'x». ³⁹Kwa'lajik e kok che utijik ri uwa, aretaq chi' ri ajtaqo'n chi aninaq kutzalijisaj ri Hab'akuk pa ri utinimit.

⁴⁰Pa ri uwuq q'ij, ri ajawinel kpetik arech kroq'ej ri Dani'el; kqet ukoq ruk' ri jun jul e kril uwach ri Dani'el che ja'maril k'olik e t'uyulik. ⁴¹Xa jek'uri' kuraq uchi' e kub'ij: «Nimalaj ri ab'antajik at che at Udyos ri Dani'el, e man k'o ta chi jun Dyos jeri' at jacha ri at!». ⁴²K'atek'uri', ktaqanik arech kesax uloq ri Dani'el pa ri jun jul e ktaqan chik arech kek'yaq ub'i chila' ri jachintaq xkaj xkichup uwach ri are', k'atek'uri' xas chanim xeb'iq' ub'ik kumal ri koj.